

UNIVERZITA TOMÁŠE BATI VE ZLÍNĚ
FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ
Institut mezioborových studií Brno

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Brno 2012

Martina Fröhlichová

UNIVERZITA TOMÁŠE BATI VE ZLÍNĚ
FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ
Institut mezioborových studií Brno

**Násilí na seniorech a krizové životní situace,
jejich východiska**

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Vedoucí bakalářské práce:
Mgr. Lenka Součková

Vypracoval:
Martina Fröhlichová

Brno 2012

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma „Násilí na seniorech a krizové životní situace, jejich východiska“ zpracovala samostatně a použila jsem literaturu uvedenou v seznamu použitých pramenů a literatury, který je součástí této bakalářské práce. Elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné.

V Brně dne 11. 4. 2012

.....

Podpis

Poděkování:

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucí bakalářské práce Mgr. Lence Součkové za vstřícný přístup a podnětné rady a připomínky při vedení mé bakalářské práce. Dále bych chtěla poděkovat Luboslavu Fialovi za poskytnutí odborných rad a materiálů.

Obsah

ÚVOD	6
1 STÁŘÍ A STÁRNUTÍ	8
1.1 Biologické stárnutí	9
1.2 Psychické stárnutí	10
1.3 Sociální stárnutí	10
2 KRIZOVÉ ŽIVOTNÍ SITUACE	12
2.1 Odchod do důchodu	12
2.2 Ztráta životního partnera	13
2.3 Zdravotní stav seniora	14
2.4 Změna bydliště seniora	15
3 NÁSILÍ PÁCHANÉ NA SENIORECH	17
3.1 Vymezení základních pojmů	17
3.2 Problematika domácího násilí	19
3.3 Domácí násilí páchané na seniorech	25
3.4 Násilí páchané rodinným pečovatelem	27
3.5 Institucionalizované násilí na seniorech	28
3.6 Obecná kriminalita ohrožující seniory	30
4 MOŽNÁ VÝCHODISKA	33
4.1 Preventivní projekty MP Brno	34
5 EMPIRICKÝ VÝZKUM	41
5.1 Charakteristika metod zpracování empirické části práce	41
5.2 Stanovení hypotéz	41
5.3 Vyhodnocení výzkumu	42
ZÁVĚR	58
RESUMÉ	60
ANOTACE	62
SEZNAM POUŽITÝCH PRAMENŮ A LITERATURY	63
SEZNAM GRAFŮ	66
SEZNAM TABULEK	67
Příloha č. 1	68

ÚVOD

„Kdysi byl člověk, který dosáhl vysokého věku, svým kmenem uctíván, dnes je odkládán. Kdysi bylo postupné stárnutí spíše zráním a tak bylo také chápáno. Kdysi byl starý člověk studnicí zkušeností a mladí se k němu obraceli o radu, dnes je jeho zkušenost nepotřebná.“¹

Každý člověk projde během svého života několika etapami vývoje. Od bezstarostného dětství, kdy si většina z nás vzpomene na šťastné chvíle prožité v kruhu milující rodiny, přes bouřlivé období adolescence, kdy se, z pohledu dětí, z milujících rodičů stávají nepřátelé, kteří nechápou potřeby a požadavky svých ratolestí. Pro období dospělosti je typické, že děti vylétají z hnízda a zakládají vlastní rodiny. Z rodičů se stávají prarodiče, jejichž snem je prožití klidného a spokojeného stáří po boku milujících dětí a vnoučat.

Bohužel realita dnešní doby je poněkud odlišná. Stále vyšší procento seniorů neprožívá svůj sen o klidném stáří, ale spíše „noční můru“, kdy ze strany svých nejbližších musí čelit týrání, násilí a zneužívání.

Problematika násilí páchaného na seniorech není ovšem doménou pouze rodinného prostředí, ale vyskytuje se také ve zdravotnických zařízeních, ústavech sociální péče, domovech pro seniory, kdy ze strany ošetřujícího personálu dochází ke špatnému zacházení se seniory, respektive k násilí na seniorech.

Staří lidé, jako specifická věková skupina, však nejsou ohroženi jen za zdmi svých domovů nebo ústavních zařízení, ale často se stávají oběťmi různých trestných činů přímo na ulici, jsou tedy ohroženi i z hlediska trestné činnosti a kriminality, zahrnující všechny formy násilí.

Stále častěji média informují o případech týrání starých osob ze strany rodinných příslušníků, stále častěji jsou prezentovány případy, kdy se staří lidé stali obětí zlodějů, podvodníků a násilníků. Obávám se, že násilí se vymýtit nikdy nepodaří. Proto je třeba snažit se alespoň minimalizovat jeho výskyt a chránit především ty nejvíce zranitelné skupiny, kam bezesporu patří děti, handicapovaní a také senioři. A právě tato skutečnost mě přivedla k tématu bakalářské práce.

¹ TANSKÁ, N. *Proč jdeme mladým na nervy*. Praha: MOTTO, 2001, ISBN 80-7246-098-6, s. 30-31

Cílem bakalářské práce je zamyslet se nad problematikou násilí páchaného na seniorech a nastínit možná východiska této problematiky. Práce je rozdělena na část teoretickou a část praktickou. Teoretická část si klade za cíl charakterizovat problematiku násilí páchaného na seniorech, vymezit pojmy související s tímto patologickým jevem, jako je násilí obecně, popsat formy násilí. Charakterizovat oběť a pachatele, zmínit příslušnou legislativu vztahující se k násilí na seniorech. V praktické části je cílem zjistit, jak vnímají tuto problematiku samotní senioři. Zda mají dostatek informací k tomuto tématu, zda dokáží takové riziko rozpoznat, případně mu čelit. Pomocí dotazníkového šetření potvrdit nebo vyvrátit stanovené hypotézy a zodpovědět tak vytyčené cílové otázky bakalářské práce:

- Cíl č. 1: Zjistit, jak jsou senioři informováni, jaké mají povědomí o problematice násilí páchaného na jejich populační skupině.
- Cíl č. 2: Zjistit, jak velká skupina seniorů se stala obětí násilného jednání vůči své osobě.
- Cíl č. 3: Zjistit, jak vnímají senioři prevenci zaměřenou na problematiku násilí na seniorech.
- Cíl č. 4: Zjistit, zda senioři považují preventivně – vzdělávací programy za přínosné.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 STÁŘÍ A STÁRNUTÍ

Úseky lidského života, které lze charakterizovat určitými společnými znaky a rysy, bývají označovány jako období lidského života. Každé z těchto období se vyznačuje zvláštnostmi anatomickými, fyziologickými a duševními. Dětství, dospělost i stáří mají pro člověka svůj význam, přitažlivost, půvab i kouzlo propojené s příjemnými vzpomínkami.²

Stáří je přirozenou a závěrečnou fází v rámci ontogenetického vývoje člověka. Jak píše Holmerová³, toto vývojové stadium má podobně jako ostatní vývojová stadia své specifické znaky, kterými se odlišuje od předchozích životních etap.

Pacovský uvádí, že „*stárnutí v úzkém slova smyslu je přechodnou vývojovou periodou mezi dospělostí a stářím. Podléhá formativním vlivům prostředí. Strukturální i funkční změny vzniklé při fyziologickém stárnutí a stáří mají převážně regresivní charakter, jsou nevratné, neopakují se.*“⁴

Podle Vágnerové⁵ stáří přináší zhoršení tělesného i duševního stavu. Tento proces je ovlivněn především vzájemným působením vlivů prostředí a dědičných dispozic, které se během života nahromadily v organismu.

Všichni živí tvorové stárnou, organismus každého se postupně opotřebovává, častěji dochází k „poruchám“ organismu, což ovlivňuje činnost a projevuje se na výkonu. Současně s tím klesá schopnost regenerace organismu. Přesto je tento proces možné alespoň zpomalit, především přiměřenou aktivitou a rozumnou životosprávou.

Přesně vymezit období, kdy začíná stáří, je obtížné. Většinou se pro označení začátku stáří používá rozpětí mezi 60 – 65 lety. Podle Kubalčíkové jsou za seniory považovány osoby věkové kategorie nad 60 let. Všichni, kteří tuto hranici překročí, se stávají osobami v postproduktivním věku, který je ztotožněn s označením senior. Kubalčíková ale upozorňuje, že „*tento přisouzený status ještě nevypovídá vůbec nic o skutečném stáří jednotlivce, jenž se ocitl na penzi.*“⁶

Z laického pohledu lze konstatovat, že mladší lidé určují hranici stáří níže a starší lidé výše. Tedy, že desetileté dítě označí za starého i třicetiletého člověka, naproti tomu čtyřicetiletá osoba posune hranici stáří minimálně k šedesáti letům.

² NOVOTNÝ, I., HRUŠKA, M. *Biologie člověka pro gymnázia*. 4. vyd. Praha: Fortuna, 2007, ISBN 978-80-7373-007-9, s. 186

³ HOLMEROVÁ, I. A KOL. *Vybrané kapitoly z gerontologie*. Gerontologické centrum, 2007, ISBN 974-80-254-0179-8, s. 59

⁴ PACOVSKÝ, V. *O stárnutí a stáří*. 1. vyd. Praha: Avicenum, 1990, ISBN 80-201-0076-8, s. 30

⁵ VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie*. Praha: Portál, 2000, ISBN 80-7178-308-0, s. 448

⁶ KUBALČÍKOVÁ, K. *Expertiza pro cílovou skupinu „Seniři“*. FSS MU Brno, 2006, s. 5

Světová zdravotnická organizace WHO používá tzv. patnáctiletou periodizaci lidského života: ⁷

45 – 59 let	střední věk, interevium
60 – 74 let	stárnutí, rané stáří, presenium
75 – 89 let	vlastní stáří, senium
90 a více let	dlohověkost

V rámci stárnutí rozlišujeme věk:

- **kalendářní** – vyjadřující, kolik je člověku let podle data jeho narození
- **funkční** – vyjadřující tzv. skutečný funkční potenciál člověka

Funkční věk se dále člení na tři oblasti:

1.1 Biologické stárnutí

Vlivem biologického stárnutí dochází k oslabení a zpomalení funkcí většiny orgánů v lidském těle. Tento proces stárnutí probíhá u každého jednotlivce individuálně a je ovlivněn nejen genetickými dispozicemi, ale i předchozím způsobem života (životním stylem) a působením vnějšího prostředí. Pacovský⁸ uvádí, že „*u většiny lidí probíhá biologické stárnutí v období 60-75 let věku, vlastní stáří nastupuje kolem 75 let.*“ Důsledkem biologického stárnutí je viditelná změna postavy, ochabuje svalstvo, které postupně ztrácí sílu, objevují se vrásky, šedivé vlasy, dochází ke snížení adaptačních schopností. Jednou z oblastí biologického stárnutí je i stárnutí smyslových orgánů – zraku, sluchu, chuti, čichu, hmatu. Úbytek schopností v oblasti smyslových orgánů, především zraku a sluchu, v nemalé míře ovlivňuje život seniorů. Dochází především ke snížení pracovního výkonu, omezení v trávení volného času seniorů (např. četba, ruční práce) a v neposlední řadě také k určité sociální izolaci, vlivem omezení komunikačních schopností. Všechny výše uvedené aspekty biologického stárnutí významně ovlivňují kvalitu života seniorů.

⁷ DOŇKOVÁ, O., NOVOTNÝ, S., J. *Vývojová psychologie pro sociální pedagogii*. Brno: IMS, 2009, s. 134

⁸ PACOVSKÝ, V. *O stárnutí a stáří*. 1.vyd. Praha: Avicenum, 1990, ISBN 80-201-0076-8, s. 29

1.2 Psychické stárnutí

Ve stáří nedochází jen ke změnám tělesným, ale také ke změnám v psychické oblasti. U starších jedinců dochází ke zhoršení paměti, především paměti na nové události. Vzpomínky na dobu dávno minulou (např. dětství) zůstávají v paměti dobře uchovány, ale bývají často obsahově a emočně zkresleny.⁹

I schopnost učení se ve stáří postupně zhoršuje, k naučení je třeba více času. Ke změnám dochází i v oblasti citové. Starší člověk se již tak snadno nenadchne pro něco nového, intenzita emocí se snižuje, v určitých situacích, ale dokáže hodnotit věci klidněji, s rozvahou. Na druhou stranu staří lidé potřebují cítit porozumění, očekávají ohledy od svého okolí, jsou citově zranitelnější.

Pacovský¹⁰ uvádí, že změny ve stáří nemají jen negativní charakter (pokles vitality, zvýšení úzkosti, omezení tvůrčích schopností), některé zůstávají nezměněny (intelekt, slovní zásoba, jazykové dovednosti), u jiných může být naopak zaznamenáno zlepšení (trpělivost, vytrvalost, schopnost úsudku).

1.3 Sociální stárnutí

Stáří přináší řadu změn i v oblasti sociálního života. Jedním z nejzásadnějších kroků je bezesporu ukončení aktivního pracovního života, tedy odchod do důchodu. Tato etapa přináší určité změny, které mohou ovlivnit život seniora. Jde především o změnu sociálních rolí, které člověk zastával, způsob života a v neposlední řadě i ekonomickou situaci. Márová¹¹ píše: *„Práce a povinnosti jsou pro starého člověka důležité, udržují jeho duševní i tělesné síly, ale musí být přiměřené. Přílišné zatížení ovlivňuje i duševní stav, časté nepříjemnosti nebo selhání starého člověka deprimují a berou mu i ten poslední zbytek jistoty.“*

Důležitým faktorem, který dokáže ovlivnit průběh stáří je to, zda má senior partnera, děti, vnoučata a přátele. Síla vztahů k blízkým lidem se podle Langmeiera¹² ve stáří nijak významně nemění, ale s věkem naopak znovu roste význam rodiny. Citové vazby jsou pro toto období velmi důležité. Rodina představuje pro seniora jistotu, dává mu pocit potřebnosti a sounáležitosti.

⁹ LANGMEIER, J., KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie*. 2.vyd. Praha: Grada, 2006, ISBN 80-247-1284-9, s. 204

¹⁰ PACOVSKÝ, V. *O stárnutí a stáří*. 1.vyd. Praha: Avicenum, 1990. ISBN 80-201-0076-8, s. 40

¹¹ MÁROVÁ, Z. *Být babičkou a mít babičku*. 1.vyd. Praha: SPN, 1985, ISBN neuvedeno, s. 140

¹² LANGMEIER, J., KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie*. 2.vyd. Praha: Grada, 2006, ISBN 80-247-1284-9, s. 209

Podle Vágnerové¹³ pomoc seniorů rodině převažuje v raném stáří, s přibývajícím věkem se tato role obrací a senioři jsou odkázáni na pomoc dětí. Neméně důležitým faktorem je také existence zájmů, koníčků, kterým se senior může věnovat. Udržovat se tak v aktivitě, věnovat se svým koníčkům, trávit čas se svými blízkými, navazovat nové přátelské vztahy, snažit se získávat nové poznatky a zkušenosti, to vše může pozitivně ovlivnit prožití úspěšného stáří.

¹³ VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie II. Dospělost a stáří*. Praha: Karolinum, 2007, ISBN 978-80-246-1318-5

2 KRIZOVÉ ŽIVOTNÍ SITUACE

Každý věk, každé vývojové období v životě člověka s sebou přináší zásadní změny. Výjimkou tedy není ani období stárnutí a stáří. Ve stáří se projevuje úbytek některých duševních i fyzických schopností. Mění se sociální status jedince, ubývá sociálních kontaktů a aktivit, dochází ke ztrátě pocitu vlastní potřebnosti. Každý senior tyto životní změny vnímá, přijímá a vyrovnává se s nimi rozdílně, s přihlédnutím ke své individualitě. Jak uvádí Tvaroh,¹⁴ ve své publikaci *Všichni stárneme „stárnoucího a starého člověka těžce postihují všechny náhlé a velké změny, které radikálně změni navykly stereotyp.“*

Menších i větších životních otřesů zažívá stárnoucí člověk více. Mezi první můžeme zařadit zjištění seniora, že se k němu okolí začíná chovat úslužněji, bere na něj ohledy, např. v dopravním prostředku mu uvolní místo někdo mladší. Velkým šokem může být pro někoho první oslovení „babičko nebo dědečku“. Obecně platí, že starý člověk hůře odolává větším psychickým zátěžím, stresovým a konfliktním situacím. Může se jednat pouze o banální partnerské hádky nebo konflikty v zaměstnání, ale řadí se sem především nemoc, ztráta životního partnera nebo blízké osoby či odchod do důchodu.

2.1 Odchod do důchodu

Zásadní změnou v životě seniora je bezesporu odchod do důchodu. Jde o velký přelom a reakce každého jedince je zcela individuální. Někteří důchodový věk vítají, jiní jej chápou jako konec aktivního života. Stresující je v této souvislosti pro stárnoucího člověka již skutečnost, že nemá jasnou představu, co ho čeká. Uvědomuje si, že přišel o hlavní náplň svých dnů, o práci. S tím jde ruku v ruce ztráta společenského statusu, prestiže a moci, kterému se těšil jako pracující člověk. Společnost člověka, který odejde do starobního důchodu, začne vnímat jako starého.

„Být důchodcem znamená mít roli nemít roli“ píše Haškovcová.¹⁵ Naproti tomu Pacovský uvádí, že „v současném stupni rozvoje naší společnosti, jde především o to,

¹⁴ TVAROH, F. *Všichni stárneme*. Praha: Avicenum, 1983, ISBN neuvedeno, s. 52

¹⁵ HAŠKOVCOVÁ, H. *Fenomén stáří*. 1.vyd. Praha: Panorama, 1990, ISBN 80-7038-158-2

*aby společnost přijala stáří jako realitu a starou subpopulaci jako svou nedílnou součást. Stará generace nesmí zůstat bez role.*¹⁶

Zanedbatelná není ani změna v oblasti ekonomického zajištění seniora. Se ztrátou hlavního finančního přísunu se starší člověk tedy musí přizpůsobovat novým finančním možnostem. To může značně zasáhnout do způsobu trávení volného času seniora, především omezení kulturních a společenských aktivit. Ale právě tyto aktivity jsou velmi důležité pro vyplnění náhle nabytého volného času. Každý senior by si tak měl již v dřívějším věku připravovat jakýsi náhradní program, tedy mít své zájmy, věnovat se volnočasovým aktivitám, udržovat společenské kontakty s přáteli. Pokud si senior nedokáže najít novou náplň volného času, bude se stavět do role zbytečného a bude postrádat smysl života.

Důležitou roli v situaci, kdy se senior ocitá na začátku etapy důchodce, hraje i rodina. Podle Holmerové¹⁷ mohou starší lidé rodině poskytnout nejen fyzickou či finanční výpomoc, ale mají důležitou roli při poskytování emoční podpory dětem a vnoučatům. V dnešní hektické a konzumní době je zcela běžné, že rodiče nemají na své děti dostatek času, a proto využívají praktické pomoci prarodičů, kteří vnoučata hlídají. Pomoc dětem při výchově vnoučat není jen vyplněním volného času, ale působí pozitivně i na psychiku seniora, který se opět cítí jako plnohodnotný a potřebný jedinec. Utužují se tak rodinné vazby, prarodiče předávají vnoučatům léty získané znalosti, zkušenosti a dovednosti.

Pro úspěšné zvládnutí přeměny z pracujícího člověka na důchodce je rozhodující, jak se senioři s tímto faktem vypořádají. Zda ho akceptují a najdou nový smysl života, či na stáří rezignují a s odchodem do důchodu se jim zhroutí celý svět.

2.2 Ztráta životního partnera

Člověk, který většinu svého života prožil ve dvojici, se velmi těžko vyrovnává se ztrátou životního partnera. Je pro něj těžké smířit se s tím, že nemá koho po probuzení oslovit, že není nikdo, kdo by na něj čekal, když se vrací domů a s kým by prožíval každodenní radosti i starosti. Nejde však jen o citovou prázdnotu, která v seniorech zůstane po odchodu milovaného člověka. Mnoho ovdovělých seniorů se s nastalou

¹⁶ PACOVSKÝ, V. *O stárnutí a stáří*. 1.vyd. Praha: Avicenum, 1990, ISBN 80-201-0076-8, s. 46-47

¹⁷ HOLMEROVÁ, I. A KOL. *Vybrané kapitoly z gerontologie*. Gerontologické centrum: 2007, ISBN 974-80- 254-0179-8, s. 64

situaci nedokáže vyrovnat ani po stránce praktické. U mužů a žen jsou tyto situace prožívány odlišně. Zatímco muž je pohlčen emocemi a není schopen dělit pozornost mezi truchlení a věci „provozní“, u žen tomu bývá jinak. Vzhledem k tomu, že jsou zvyklé provádět běžné domácí činnosti zcela bezmyšlenkovitě, pokračují v tom automaticky i v době smutku. Jsou schopné zajistit normální chod domácnosti, ví, kde jsou uloženy jaké věci, kdy zaplatit složenku. A tím se částečně odpoutají od smutku a prázdnoty, zatímco většina mužů zůstává zcela bezradná. Truchlí a truchlení je zcela pohlčuje.

V tomto období je velice důležitá podpora rodiny seniora – dětí, vnoučat. Podle Pacovského *„by mnohé domácnosti starých lidí nemohly vůbec existovat, kdyby nebylo pomoci mladších rodinných příslušníků. Tato pomoc je však omezena také komunikačními vzdálenostmi. Staří rodiče jsou dnes mnohem častěji prostorově i sociálně izolováni od svých dětí.“*¹⁸

V Národní koncepci rodinné politiky¹⁹ vydané Ministerstvem práce a sociálních věcí ČR, je kladen důraz na soudržnost rodiny, která představuje důležitý zdroj ochrany při nepříznivé životní situaci, naplňuje emocionální a vztahové potřeby jedince. Členové takové rodiny jsou schopni odolávat vyšší zátěži, zvyšují se životní šance jejích členů.

2.3 Zdravotní stav seniora

O způsobu života ve stáří rozhoduje, podle Pacovského, *„především zdravotní stav a stupeň soběstačnosti geronta.“*²⁰ Stáří samo o sobě není nemoc. Nicméně jde o období, kdy jsou některé nemoci a poruchy u starších lidí zaznamenávány častěji, a proto se lidé vyššího věku častěji stávají klienty zdravotnických a sociálních služeb. *„Starší pacient se liší od mladšího pacienta zpravidla tím, že jeho stonání trvá zpravidla déle“* uvádí Holmerová.²¹ V okamžiku, kdy starého člověka postihne závažná nemoc, dostává se nedobrovolně do role pacienta, osoby odkázané na pomoc druhých.

Mezi choroby a onemocnění, která se u seniorů vyskytují častěji, lze zařadit např. onemocnění srdce a cév, degenerativní změny kloubů a páteře, cukrovku, Parkinsonovu nemoc, osteoporózu. Ta vede k tomu, že kosti starších lidí jsou křehčí a v důsledku

¹⁸ PACOVSKÝ, V. *O stárnutí a stáří*. 1. vyd. Praha: Avicenum, 1990. ISBN 80-201-0076-8, s. 53

¹⁹ MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ. [online] *Národní koncepce rodinné politiky*. 2005. [cit. 2011-06-12]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/files/clanky/2125/koncepce_rodina.pdf>

²⁰ PACOVSKÝ, V. *O stárnutí a stáří*. 1. vyd. Praha: Avicenum, 1990. ISBN 80-201-0076-8, s. 48

²¹ HOLMEROVÁ, I. A KOL. *Vybrané kapitoly z gerontologie*. Gerontologické centrum. Praha: 2007, ISBN 974-80-254-0179-8, s. 27

pádů a úrazů dochází u seniorů i k častějším zlomeninám. Relativně často dochází u seniorů ke vzniku syndromu demence, jehož nejčastější příčinou je Alzheimerova choroba a cévní onemocnění mozku. Holmerová zdůrazňuje, že „*demence je vždy důsledkem choroby. Demence není nikdy důsledkem pouhého stárnutí.*“²²

Onemocnění přináší změny nejen pro seniora jako pacienta, ale i pro osoby pečující, nejčastěji rodinné příslušníky, kteří se o něj starají. Dopady na pacienta i na rodinu jsou o to závažnější, že mnohá onemocnění jsou chronická, dlouhotrvající, kdy pacient vyžaduje nejen dohled, ale s postupem onemocnění prakticky nepřetržitou pomoc. Zhoršení nebo ztráta soběstačnosti, pocit závislosti na okolí může vést u seniorů k úzkostem nebo i k depresivním stavům, které se projevují chorobnou změnou nálady, dlouhodobým smutkem, špatnou náladou.

2.4 Změna bydliště seniora

Je obecně známo, že bydlení má velký vliv na kvalitu života každého jedince. Příjemné prostředí a přiměřené bydlení jsou nezbytné pro pohodu všech lidí. Tím spíše to platí u seniorů, proto i oni preferují samostatné bydlení ve svém domě či bytě. Snaží se udržet si nezávislost a soukromí co nejdéle.

Pro některé proto může být značným traumatem okamžik, kdy musí opustit důvěrně známé prostředí, kdy se musí odstěhovat. Adaptabilita starých lidí se s přibývajícím věkem snižuje a přizpůsobení se novým podmínkám je velice komplikované. Podle Holmerové²³ „*starší člověk potřebuje více času, aby se daným změnám mohl postupně přizpůsobit a nepocíťoval tak jejich působení jako nátlak.*“

Většina z nás prožije převážnou část svého života na jednom místě a seniori nejsou výjimkou. Za tu dobu je s tímto místem spojuje nemálo vzpomínek. Znájí své okolí, mají zde přátele, navštěvují společenské a kulturní akce, mají zde sociální zázemí. Důvodů proč starý člověk musí vyměnit svůj dosavadní domov, za jemu většinou neznámé, cizí místo, je mnoho. Můžeme sem zařadit například zhoršující se zdravotní stav seniora a s tím spojená nesoběstačnost, případně závislost na pomoci druhých. Je to ztráta životního partnera, nebo finanční důvody, kdy seniorův příjem nedostačuje na

²² HOLMEROVÁ, I. A KOL. *Vybrané kapitoly z gerontologie*. Gerontologické centrum. Praha: 2007, ISBN 974-80-254-0179-8, s. 83

²³ HOLMEROVÁ, I. A KOL. *Vybrané kapitoly z gerontologie*. Gerontologické centrum. Praha: 2007, ISBN 974-80-254-0179-8, s. 60

splácení nákladů spojených s bydlením. Ale může to být prostá výměna velkého bytu, který senior sám nevyužije, za byt menší.

Vhodné bydlení je pro starší osoby velmi důležité, protože doma tráví většinu svého času. Senioři jsou zvyklí na své pohodlí, mají svůj zaběhnutý denní řád, který neradi mění, jsou konzervativní. Někteří lidé jsou rádi sami, jiní naopak. To může způsobovat např. při přestěhování seniora do domova důchodců značné potíže, především v sociálních vztazích, při sžívání se s novými spolubydlícími.

Ani přistěhování babičky nebo dědečka do rodiny vlastních dětí nemusí být vždy idylické. Pacovský²⁴ uvádí, že „někteřá rodina pociťuje tíživě materiální a psychické nároky, má-li pečovat o svého starého a ne již zcela soběstačného příslušníka.“ Může zde docházet k mezigeneračním konfliktům, především mezi prarodiči a vnoučaty. Vnoučata někdy nemají k prarodičům citový vztah, nejsou k nim shovívavá. To všechno může komplikovat soužití v rodině.

Jistě existuje ještě mnoho dalších faktorů a velkých změn v životě seniorů, které mohou negativně zasáhnout do klidného a důstojného prožívání stáří. Záleží na každém jednotlivci, jak kterou situaci zvládne, jak se postaví k jejímu řešení. Některé z těchto životních situací nepůsobí na seniora negativně jen ve své podstatě, ale mohou podporovat skutečnost, že se senior stane obětí domácího násilí, případně jiné formy kriminality.

²⁴ PACOVSKÝ, V. *O stárnutí a stáří*. 1.vyd. Praha: Avicenum, 1990, ISBN 80-201-0076-8, s. 54

3 NÁSILÍ PÁCHANÉ NA SENIORECH

Násilí si své oběti vybírá napříč celým spektrem populace. Nevyhýbá se ani těm nejzranitelnějším skupinám, tedy dětem, handicapovaným osobám a v neposlední řadě ani seniorům.

Bakalářská práce je zaměřena na specifickou společenskou skupinu starších lidí, tedy seniorů a násilí páchanému právě na těchto osobách, protože ve srovnání s ostatními skupinami, zůstává problematika násilí páchaného na seniorech stále opomíjena. To ovšem neznamená, že násilí na dětech nebo ženách je méně závažnou problematikou. Každé násilí je špatné, každé násilí je třeba trestat.

Starší lidé tvoří v naší společnosti stále početnější společenskou skupinu, v poslední době stále více vyčleňovanou na okraj společnosti, postavenou mimo společenský zájem. Starší generace je vnímána jako nesamostatná a nepotřebná komunita. Ve společnosti se pomalu vytrácí úcta ke stáří, mezigenerační solidarita i rodinná pospolitost. Prarodiče jsou mnohdy vnímáni spíše jako přítěž, především kvůli jejich zhoršujícímu se zdravotnímu stavu a s tím spojenou nesoběstačností a závislostí na pomoci svých blízkých. A právě to může být tím spouštěčem, který vyvolává agresivitu vůči seniorům.

Svůj podíl na špatném vnímání seniorů ve společnosti má i dnešní hektická a konzumní doba. Ze všech médií na nás útočí zprávy o stárnutí populace, o zvyšujícím se počtu seniorů pobírajících starobní důchod. Senioři jsou prezentováni jako nemocní, nesoběstační, pomoc vyžadující jedinci, kteří pouze čerpají společné prostředky a tím ohrožují životní standard nás ostatních – mladších. Určitým způsobem se toto negativní společenské klima odráží i na postavení seniora v rodině. Obětí se nestávají pouze senioři fyzicky či psychicky handicapovaní, ale týráním mohou být vystaveni i senioři zdraví a soběstační. Důvodem je jejich stařecká důvěřivost, křehkost a zranitelnost, což je velmi tenká hranice mezi zdravím a nemocí.

3.1 Vymezení základních pojmů

Každý den se můžeme v tisku dočíst nebo se dozvědět z médií o násilných protiprávních jednáních, jež páchají ti silnější na těch slabších, zranitelnějších. Každý

z nás doufá a přeje si, aby se s násilím, v jakékoliv formě, nikdy nesetkal osobně, a ani nikdo z jeho blízkých.

Definice násilí

Každý z nás si pod pojmem násilí určitě dokáže představit určitou formu zavrženíhodného jednání nebo chování. Laicky tento výraz můžeme vysvětlit jako jednání, které jiné osobě působí nějakou škodu nebo újmu a není rozhodující, zda je to újma na majetku nebo na zdraví člověka.

Světová zdravotnická organizace WHO definuje násilí jako „*záměrné použití nebo hrozba použití fyzické síly proti sobě samému, jiné osobě nebo skupině či společnosti osob, které působí nebo má vysokou pravděpodobnost způsobit zranění, smrt, psychické poškození, strádání nebo újmu*“.²⁵

Ageismus

Nelze nesouhlasit s názorem Langmeiera²⁶ a Krejčířové, že kromě případů týrání a zanedbávání jsou staří lidé diskriminováni i „*současným negativním kulturním stereotypem stáří*“, označovaným pojmem ageismus. I když se nejedná přímo o násilí, v pojetí působení nějakého fyzického utrpení, přesto je tento fenomén stále více skloňován právě v souvislosti se starší generací. Jedná se spíše o určité formy diskriminací v souvislosti s věkem. Rabušic²⁷ k problematice diskriminačního postoje společnosti k seniorům uvádí, že je založena na stejném principu jako ostatní diskriminace, tedy nadřazenosti většinové společnosti nad společností menšinovou. Zdůrazňuje, že by společnost neměla na seniory nahlížet jako na celek s přesvědčením, že všichni staří jsou stejní. Ageismus je pojem odvozený z anglického slova **age**, což v překladu znamená věk, stáří. Podle Tošnerové je „*ageismus společenský předpoklad vůči stáří*“,²⁸ který poprvé v roce 1969 použil Robert Butler, první ředitel amerického Národního institutu pro stárnutí, který jako první hovořil o diskriminaci na základě věku.

Dnešní společnost klade velký důraz na výkon a mladistvý vzhled, což starší jedince silně znevýhodňuje. Nejpatrnější je ageismus zřejmě v oblasti zaměstnávání

²⁵ <http://encyklopedie.seznam.cz/heslo/530275-nasili>

²⁶ LANGMEIER, J., KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie*. 2. vyd. Praha: Grada, 2006, ISBN 80-247-1284-9, s. 214

²⁷ RABUŠIC, L. *Česká společnost stárne*. FF MU v Brně, 1. vyd. Georgetown, 1995, ISBN 80-210-1155-6, s. 162

²⁸ TOŠNEROVÁ, T. *Ageismus, průvodce stereotypy a mýty o stáří*. Praha: Ambulance pro poruchy paměti, Ústav lékařské etiky 3. LF UK a FNKV Praha, 2002, ISBN 80-238-9506-0, s. 6

seniorů, kdy tito bývají často propouštěni ze zaměstnání jako první, nebo v opačném případě, pokud se ucházejí o nové pracovní místo, nejsou přijati právě z důvodu svého vyššího věku.

Definice syndromu EAN

Dalším pojmem, který je nutné zmínit, je špatné zacházení se seniory, který je také znám pod pojmem EAN, tzn. Elder Abuse and Neglect. Do češtiny se tento termín překládá jako týrání nebo zneužívání, zanedbávání, nevhodné jednání, případně špatné zacházení se seniory a nověji jako násilí na seniorech.²⁹

Britská iniciativa „Action on Elder Abuse“ definuje EAN jako „opakované nebo jednorázové špatné chování vůči starému člověku ze strany toho, komu starý člověk důvěřuje, či je na něm závislý. Důsledkem tohoto chování je poškození nebo výrazný diskomfort.“³⁰

Tošnerová³¹ vysvětluje špatné zacházení se seniory jako situaci, při které je osoba starší 60 let, nebo celkově oslabená postupujícím věkem nebo osoba postižená (fyzicky či psychicky), vystavena tělesnému týrání, materiálnímu (finančnímu) zneužívání, zanedbávání druhou osobou nebo zanedbávání péče o sebe sama, emocionálním týráním, či jinou formou zneužívání nebo týrání ze strany člena rodiny.

3.2 Problematika domácího násilí

Domácí násilí lze definovat jako násilí, které probíhá skrytě, za zavřenými dveřmi domácností, mimo kontrolu společnosti. Probíhá mezi osobami, mezi kterými je nebo byl citový nebo velmi blízký vztah, i ekonomická závislost.

Pro domácí násilí jsou charakteristické rysy, jako opakování, dlouhodobost, stupňování intenzity násilných incidentů a jednostrannost, což znamená, že se role agresora a oběti nikdy nemění. Tím se toto násilí podstatně liší od běžných hádek a rodinných rozepří, kdy proti sobě stojí dvě rovnocenné osoby konfliktu. V násilném vztahu se může střídát období násilí a relativního klidu, v němž se projevují tři faktory:

²⁹ ŽIVOT 90, [online] *Týrání, špatné zacházení, zanedbávání*. [cit. 2012-01-17]. Dostupné z <<http://www.zivot90.cz/4-socialni-sluzby/14-senior-telefon-telefonicka-krizova-pomoc/>>

³⁰ GEMA, [online]. *Informační materiály, Syndrom EAN*. [cit. 2011-18-12]. Dostupné z <<http://www.gema.gerontocentrum.cz/>>

³¹ TOŠNEROVÁ, T. *Špatné zacházení se seniory a násilí v rodině*. Průvodce pro zdravotníky a profesionální pečovatele. Ambulance pro poruchy paměti, Ústav lékařské etiky 3. LF UK Praha: 2002, s. 12-15

- **láska**, citová vazba k agresorovi
- **naděje**, že se násilník změní
- **strach**, že bude násilí pokračovat.³²

Domácí násilí probíhá v tzv. spirále, kdy se střídají období „lábánek, konfliktu a usmířování“. Tento cyklus se stále opakuje a má stupňující se tendenci.

Oběť sama málokdy najde odvahu se ze spárů agresora vymanit, ať už ze strachu z dalšího násilí, nebo ji v tom brání stud, že se něco takového děje v jejich domácnosti. Bohužel i okolí bývá ve většině případů domácího násilí nevšímavé a k problémům jiných lhostejné. Je nutné přiznat, že jen málokdo z nás je ochoten zeptat se souseda, co že se to u nich doma děje, nebo jinak zasáhnout v případě zjištění páchaného násilí. Naši nečinnost omlouváme tím, že je neslušné zasahovat do cizích věcí, nebo strachem z toho, že se agrese obrátí proti nám.

Oběť

V roli oběti domácího násilí se může za určitých okolností ocitnout kdokoli z nás. Obětí týrání, zneužívání nebo zanedbávání se může stát jedinec v kterémkoliv věku. Avšak nejčastěji se oběťmi domácího násilí stávají ženy a děti, přičemž nehraje žádnou roli vzdělání, etnické nebo náboženské vyznání ani socioekonomická skupina.

Obecně není znám žádný konkrétní osobnostní profil oběti domácího násilí, ale ve většině případů se vyskytují shodné znaky chování oběti, a to především sebeobviňování, kdy se oběť snaží omlouvat útok pachatele tím, že ho vyvolala svým chováním. Dále se snaží útoky a násilí zlehčovat nebo dokonce zapírat, především ze strachu z dalšího útoku ze strany agresora. Oběť často není schopna se bránit i proto, že má k pachateli blízký vztah, trpí pocitem bezmocnosti a bezradnosti.³³

Prožívané násilí může, podle Vargové,³⁴ ovlivňovat oběť v mnoha oblastech života. Kromě zdravotních komplikací byl prokázán také vliv násilí na pracovní výkonnost, což dále ohrožuje ekonomickou situaci oběti. Snižuje se sociální status oběti - vzhledem k tomu, že musí často před násilníkem přehnout do azylového domu, některé oběti končí bez domova. U obětí se může rozvinout řada emočních poruch a poruch chování. Oběti trpí psychickými důsledky prožitého násilí např. nízkou

³² STATUTÁRNÍ MĚSTO BRNO, [online]. *Formy domácího násilí*. [cit. 2011-10-24]. Dostupné z <<http://www.ic-brno.cz/formy-domaciho-nasili/>>

³³ VARGOVÁ, B., A KOL. *Od dobrého úmyslu k dobré spolupráci – manuál pro efektivní interdisciplinární spolupráci v případech domácího násilí*. ROSA: 2006, s. 8

³⁴ VARGOVÁ, B., A KOL. *Od dobrého úmyslu k dobré spolupráci – manuál pro efektivní interdisciplinární spolupráci v případech domácího násilí*. ROSA: 2006, s. 10

sebeúctou, depresemi, pocity úzkosti, poruchami spánku, pocity bezmoci, které mohou vyústit až v sebevražedné myšlenky.

Jak zmiňují Langmeier a Krejčířová³⁵ „traumatický zážitek, mnohdy spojený s pocitem ohrožení života, vede ve všech věkových skupinách k rozvoji posttraumatické stresové poruchy, která může dlouhodobě ovlivňovat celý další život oběti.“

Agresor

Zjednodušeně můžeme agresora označit za vykonavatele agrese, člověka, který je agresivní ke svému okolí. Stejně jako u obětí i agresori pocházejí ze všech věkových, socioekonomických, náboženských nebo etnických skupin a ani zde nehraje roli vzdělání agresora. Agresorem můžeme nazvat osobu, jejíž chování v rodinném prostředí vykazuje znaky domácího násilí.

Častěji se v roli agresora objevují muži. Bakošová³⁶ v této souvislosti uvádí názor Sattlerové a Flitnerové, které jako příčiny převahy násilí mužů nad ženami vidí v pozici muže v rodině. Ten hledá doma klidné a harmonické prostředí, které měl u své matky, a pokud se mu ho nedostává, uchyluje se k násilí. Za druhou příčinu považují mužskou dobyvačnost a sexualitu. Další příčina spočívá ve vyrovnání se s původní ženskou identifikací s matkou. Pokud muži chybí mužský vzor, nezvládá partnerské problémy jinak než násilím. Jako poslední je uváděna příčina společenské akceptovatelnosti násilí mužů na ženách.

Na vzniku týrání a zneužívání se podílí celá řada faktorů – individuálních, rodinných, i společenských. Jak uvádí Vágnerová³⁷, mezi typické projevy agresora patří vznětlivost, impulsivnost, egocentričnost, sobeckost, sklon k agresi, dominantnost, nižší citlivost k možným následkům jednání. Mnozí pachatelé domácího násilí byli v dětství sami týráni nebo se stali svědky násilí páchaného na matce, zažívali citovou deprivaci.

Podle Čírtkové³⁸ se domácího násilí mohou dopouštět různé typy osobností. Jasný osobnostní profil domácího násilníka neexistuje. Uvádí ale, že se prosadilo členění pachatelů domácího násilí podle Shermana, a to na jedince tzv. „dvojitá tvář“, kteří se doma a na veřejnosti chovají zcela odlišně. Na veřejnosti se projevují jako slušní, oblíbení a úspěšní lidé, zatímco za zavřenými dveřmi domova se mění v agresivní

³⁵ LANGMEIER, J., KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie*. 2. vyd., Praha: Grada, 2006, ISBN 80-247-1284-9, s.290

³⁶ BAKOŠOVÁ, L. *Teórie sociálnej pedagogiky*. Edukačné, sociálne a komunikačné aspekty. Bratislava: 2011, ISBN 978-80-970675-0-2, s. 87

³⁷ VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. 3. vyd. Praha: Portál, 2004, ISBN 80-85858-70-3, 870s.

³⁸ ČÍRTKOVÁ, L. [online]. *Jak vypadá nejčastější typ pachatele domácího násilí?* [cit. 2012-02-16]. Dostupné z <<http://www.domacinasilí.cz/nasilne-osoby/zatím-vime-vic-o-ohrozenych-osobach/>>

tyrany. Druhým typem jsou pak sociálně problémoví pachatelé domácího násilí, kde se rozlišují pachatelé z nižších a vyšších sociálních vrstev. Čírtková dále uvádí, že v dělení pachatelů podle údajů obětí domácího násilí, u nás převládá typ „vyděračského surovce“, který praktikuje psychické a fyzické týrání.

V této souvislosti nemůžeme opomenout ani případy, kdy je agrese jakýmsi voláním o pomoc. Tato forma agrese se vyskytuje u domácích rodinných pečovateli, kteří již nezvládají náročnou a dlouhodobou péči o seniory nebo osoby handicapované, což může vyústit až v syndrom vyhoření s následným projevem agresivního chování.

Nejčastějším typickým projevem agresora po útoku na oběť je lítost, omlouvání se, sliby, dárky. Vyžaduje na oběti odpuštění a usmíření. Bohužel, každý další opakující se útok nabývá na intenzitě a brutalitě.

Druhy domácího násilí

Kategorizace³⁹ domácího násilí je rozčleněna podle toho na jakou oblast domácí násilí působí a co svojí přítomností postihuje.

- **Fyzické** – je nejzávažnějším projevem agrese v intimním vztahu, jde o vědomé způsobování fyzické bolesti, které s sebou nese riziko poškození zdraví, které může v nejzávažnějších případech vyústit až v přímé ohrožení života. Nejčastěji se objevuje v podobě bití, fackování, strkání, tahání za vlasy, kousání, kopání, pálení, kroucení rukou, pokusy o škrcení, třesení, bodání různými předměty, odpírání jídla a spánku až po ohrožování zbraněmi. Fyzické násilí zanechává stopy ve formě škrábanců, modřin, jizev, popálenin, zlomenin apod.,
- **Psychické** – objevuje se velmi často a projevuje se soustavným ponižováním, zesměšňováním (zejména před jinými lidmi), hrubými až vulgárními nadávkami, zastrašováním, vyhrožováním, psychickým vydíráním (např. vyhrožování sebevraždou, rozvodem apod.), kritizováním, křikem, týráním domácích mazlíčků. Zvláštní formou psychického násilí je sociální izolace, kdy je oběti bráněno v kontaktu s rodinou, přáteli, agresor kontroluje oběti poštu, telefon, emaily, patří sem i přikazování chování a oblékání. Cílem je mít partnera co nejvíce pod kontrolou,

³⁹ STATUTÁRNÍ MĚSTO BRNO, [online]. *Formy domácího násilí*. [cit. 2011-10-24]. Dostupné z <<http://www.ic-brno.cz/formy-domaciho-nasilii/>>

- **Sexuální** – zahrnuje znásilnění, nucení k sexuálnímu styku nebo sexuálními praktikám proti vůli ohrožené osoby, donucení k pohlavnímu styku před jinými osobami, sexuální napadání, donucení ke sledování pornografie apod.,
- **Ekonomické** – patří sem neposkytování finančních prostředků na provoz domácnosti, nucení žádat o peníze, znemožnění přístupu k rodinným příjmům, každodenní kontrola nákupů, absolutní kontrola nad příjmy a výdaji oběti, zakazování docházení do zaměstnání a tím udržení ekonomické závislosti na agresorovi,
- **Emocionální** – je zaměřeno na osoby, zvířata a věci, ke kterým má oběť citový vztah. Co se týče osob, zaměření se nejčastěji orientuje na osoby nejbližší, především děti, rodiče apod. Patří sem i vyhrožování ublížením nebo likvidací domácích zvířat, ničení věcí a předmětů, které patří ohrožené osobě a ke kterým má tato určitý citový vztah např. fotografie, dárky nebo dědictví po předcích apod.⁴⁰

K výše uvedené kategorizaci domácího násilí je nutné poznamenat, že jednotlivé druhy se navzájem prolínají či přechází jedna do druhé. Většinou se setkáváme s kombinací několika druhů domácího násilí.

Právní rámec problematiky domácího násilí

Výrazná změna přístupu České republiky k problematice domácího násilí a především k jejímu řešení nastala přijetím zákona č. 135/ 2006 Sb., kterým se mění některé zákony v oblasti ochrany před domácím násilím a zákona č. 108/2006 Sb. o sociálních službách. Tím se zavázala k ochraně ohrožených osob a současně vyhlásila nulovou toleranci pachatelům tohoto protiprávního jednání.

Jedním z prvků, který má přispět k ochraně osob ohrožených domácím násilím, je „Institut vykázání“ násilné osoby ze společného obydlí na dobu do 10 dnů. Tato pravomoc byla delegována na Policii České republiky a upravuje ji zákon č. 273 / 2008 Sb., O policii České republiky v §§ 44 – 47.

§ 44 odst. 1 uvádí: *„Lze-li na základě zjištěných skutečností, zejména s ohledem na předcházející útoky, důvodně předpokládat, že se osoba dopustí nebezpečného útoku proti životu, zdraví anebo svobodě nebo zvláště závažného útoku proti lidské důstojnosti, je policista oprávněn vykázat tuto osobu z bytu nebo domu společně obývaného*

⁴⁰ STATUTÁRNÍ MĚSTO BRNO, [online]. *Formy domácího násilí*. [cit. 2011-10-24]. Dostupné z <<http://www.ic-brno.cz/formy-domaciho-nasilí/>>

s útokem ohroženou osobou, jakož i z bezprostředního okolí společného obydlí. Policista je oprávněn tuto osobu vykázat dokonce i v její nepřítomnosti. ⁴¹

I když lze institut vykázání chápat jako velký přínos v boji s domácím násilím, je zřejmé, že pouze vykázání násilné osoby z bytu problém neřeší komplexně a je třeba další spolupráce zainteresovaných složek, kterými jsou Policie České republiky, justice a intervenční centra. Policie poskytne okamžitou pomoc, vedoucí k přerušení násilí, jejímž cílem je ochrana života a zdraví ohrožené osoby. Vykázáním násilníka z bytu ovšem problém nekončí. V tomto okamžiku ohrožené osobě poskytnou informace a především pomoc ve formě právního, psychologického a sociálního poradenství intervenční centra. Je třeba, aby ohrožená osoba dostala prostor pro konání ve věci samé. Aby se mohla bez nátlaku a hrozby násilí svobodně rozhodnout, jak bude ve svém životě pokračovat dál (např. rozvod, změna bydliště). Soud je oprávněn v takovém případě zakázat násilné osobě kontakt s ohroženou osobou na dobu nutnou k řešení těchto záležitostí.

Právní rámec řešení problematiky domácího násilí tvoří tyto zákony:

- **Zákon č. 135/2006 Sb., kterým se mění některé zákony v oblasti ochrany před domácím násilím.** Jak již bylo uvedeno výše, tento zákon umožňuje zásah státu do vztahu dvou osob, pokud je jedna osoba druhou ohrožována, a to přímo v jejich společném obydlí. Jedná se o již zmiňovaný institut vykázání.
- **Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách,** který upravuje zřizování a provoz intervenčních center, což jsou poradenská centra pro osoby ohrožené domácím násilím.
- **Zákon č. 273/2008 sb., o Policii České republiky,** který upravuje oprávnění policistů vykázat násilnou osobu ze společného obydlí.
- **Zákon č. 40/2009 Sb., Trestní zákoník,** upravující trestní postih projevů domácího násilí.
- **Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád**
- **Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí,** který upravuje postavení dětí, pokud jsou ohrožovány násilím mezi rodiči, případně dalšími osobami odpovědnými za jejich výchovu. Zákon rovněž upravuje oznamovací povinnost.⁴²

⁴¹ Zákon č. 273 / 2008 Sb., o Policii České republiky

⁴² STATUTÁRNÍ MĚSTO BRNO, [online]. *Domácí násilí v českém právu*. [cit. 2011-10-24]. Dostupné z <<http://www.idtbrno.cz/domaci-nasili-vceskem-pravu/>>

Z hlediska trestního práva zahrnuje domácí násilí hned několik trestných činů. Lze uvést např. týrání osoby žijící ve společném obydlí, omezování osobní svobody, porušování domovní svobody, násilí proti skupině obyvatelů a proti jednotlivci, vydírání, útisk, včetně těch nejzávažnějších jako je znásilnění, těžké ublížení na zdraví a vražda. Z pohledu přestupkového práva jde o přestupky proti občanskému soužití, veřejnému pořádku a přestupky proti majetku.

3.3 Domácí násilí páchané na seniorech

Násilí obecně je třeba vnímat jako něco špatného, nepatřičného a odsouzeníhodného, tím spíše v případech, kdy je pácháno na našich nejbližších. Je nepochopitelné, že se rodiče mohou dopouštět násilí na svých dětech a stejně tak je nepochopitelné, že děti a vnoučata mohou týrat a zneužívat své rodiče či prarodiče.

Projevy domácího násilí ve stáří mohou být vyvrcholením předchozích špatných vztahů mezi rodinnými příslušníky, ale mohou se projevit zcela nečekaně, například v důsledku onemocnění seniora, které je spojené s dlouhodobější péčí blízké osoby a tuto není možné zajistit jiným způsobem.⁴³

Oblast násilí páchaného v rodině byla v České republice spíše spojována s týráním a zneužíváním žen a dětí. Jak uvádí Martinková⁴⁴, senioři jako oběti různých deliktů a špatného zacházení se do povědomí společnosti dostali až v poslední době, a to hlavně díky zájmu o problematiku domácího násilí.

„Četnost výskytu špatného zacházení se seniory se ve světě uvádí mezi 3 – 10% seniorské populace (United Nations 2002). Záleží však na vymezení pojmu. Např. v části Světové zprávy o násilí a zdraví z roku 2002 věnované starým lidem se uvádí jeho výskyt 4 – 6% (pokud je započteno fyzické, psychické ubližování, finanční zneužívání a zanedbávání. (Wolf a kol. 2002). Tošnerová (2002a) uvádí odhad 60 tisíc osob v ČR.“⁴⁵

Senioři, se kterými je ze strany nejbližších zacházeno jako s přítěží, se velice často stávají obětí domácího násilí, aniž by si tento fakt uvědomovali. Mnoho z nich ani netuší, že se jedná o chování minimálně nevhodné, proti kterému se mohou účinně bránit. Pro starého člověka, kterému je v domácím prostředí ubližováno, je velice těžké

⁴³ DOMÁCÍ NÁSILÍ, [online]. *Senioři*. [cit. 2012-02-16]. Dostupné z <<http://www.domacinasili.cz/ohrozene-osoby/seniori/>>

⁴⁴ MARTINKOVÁ, M. A KOL. *Špatné zacházení s osobami pokročilého věku – se zvláštním zřetelem k domácímu násilí*, Institut pro kriminologii a sociální prevenci, Praha: 2009, ISBN 978-80-7338-087-8, s. 5

⁴⁵ MARTINKOVÁ, M. A KOL. *Špatné zacházení s osobami pokročilého věku – se zvláštním zřetelem k domácímu násilí*, Institut pro kriminologii a sociální prevenci, Praha: 2009, ISBN 978-80-7338-087-8, s. 7

se s touto situací vyrovnat, tím spíše se s takovým problémem někomu svěřit. Mezi nejčastější důvody, proč senioři snášejí týrání a zdráhají se obrátit o pomoc, je pocit viny z toho, že nezvládli výchovu svých potomků a za negativní chování dětí nebo vnoučat se stydí. Dalším důvodem je strach z toho, že se agresivita bude opakovat a stupňovat. Z výše uvedených důvodů zůstává většina případů násilí páchaného na starších lidech skryta.

K domácímu násilí na starších osobách podle Martinkové⁴⁶ dochází v důsledku rozpadu sociálních vztahů v rodině nebo v důsledku rodinného nesouladu. To, do jaké míry se násilí stupňuje, závisí na sociokulturních normách přijatelného chování, postavení seniorské populace v dané společnosti a prvořadosti rodinných hodnot.

Týrání a zneužívání starých osob může mít mnoho podob, od fyzického násilí, přes ponižování, vydírání až po zanedbávání péče a neposkytnutí pomoci. Může se tedy projevat jako:⁴⁷

- **Psychické a citové týrání:** nadávky, urážky, ponižování, vydírání, zdůrazňování nepotřebnosti a zbytečnosti seniora, omezování sociálních kontaktů s rodinou, vnoučaty, přáteli, omezování nebo zakazování běžných aktivit,
- **Fyzické týrání:** vědomé způsobování bolesti, zraňování, omezování pohybu, odpírání jídla, vystavování chladu, netlumení bolesti, nebo naopak nepřiměřené tlumení psychofarmaky,
- **Ekonomické zneužívání:** odebrání důchodu, převod majetku na jinou osobu proti vůli seniora, sepsání nebo změna závěti pod nátlakem,
- **Sexuální zneužívání:** může jít o znásilnění, pokus o znásilnění, sexuální akty bez souhlasu dotčené osoby, nebo pokud byl souhlas vynucen pod tlakem,
- **Zanedbávání:** opomíjení potřeb seniora, odpírání jídla, pití, péče, neposkytování potřebné pomoci ze strany pečující osoby, ošetřovatele.

⁴⁶ MARTINKOVÁ, M. A KOL. *Špatné zacházení s osobami pokročilého věku – se zvláštním zřetelem k domácímu násilí*. Institut pro kriminologii a sociální prevenci. Praha: 2009, ISBN 978-80-7338-087-8, s. 93

⁴⁷ DOMÁCÍ NÁSILÍ, [online]. *Projevy domácího násilí páchané na seniorech*. [cit. 2011-04-08]. Dostupné z <<http://domaci-nasili-seniori.sije.cz/projevy.php/>>

3.4 Násilí páchané rodinným pečovatelem

V souvislosti s domácím násilím páchaným na seniorech, nelze opomenout jednu specifickou formu tohoto patologického jevu, a to špatné zacházení se seniory ze strany rodinných pečovatelů.

Někteří senioři bývají vzhledem ke své životní situaci zcela existenčně odkázáni na pomoc a péči členů rodiny. Péče o starého a nemocného člověka v rodině s pomocí rodinných příslušníků je podle Pacovského⁴⁸ možná pouze za splnění tří podmínek:

1. aby rodina o nesoběstačného geronta chtěla pečovat,
2. aby o něj pečovat mohla,
3. aby to uměla.

V praxi podle Tošnerové⁴⁹ převládá spíše povědomí, že při pečování o seniora v domácnosti není třeba znalostí a zkušeností nebo prostudování odborné literatury. Pečovatelství ze strany rodinného příslušníka, ve většině případů žen, je stále považováno za práci v domácnosti, bez nároku na finanční odměnu.

Skutečnost, že jeden z členů rodiny bude pečovat o nemohoucího seniora, je na rozhodnutí celé rodiny, protože je to zátěž pro všechny členy rodiny a omezení především pro samotného pečovatele. Ten se v mnoha případech musí zcela vzdát svého dosavadního zaměstnání, opustit kariéru. Život rodiny je komplikován také tím, že je třeba zajistit pro nemocného dědečka nebo babičku dostatečný bytový prostor, čímž se mohou značně narušit vnitřní vztahy rodiny.

Členové rodiny, kteří špatně zacházejí se starším člověkem, o kterého mají pečovat, se tak chovají z různých důvodů. Poskytování péče o příbuzného je velice náročné a vyčerpávající jak po fyzické tak po psychické stránce. Mnohý z rodinných pečovatelů si tento fakt neuvědomuje nebo spíše nepřipouští. Velmi časté je mylné přesvědčení pečující osoby, že své vlastní potřeby musí ignorovat a veškerou péči věnovat nemocnému. Tuto skutečnost mohu potvrdit ze zkušenosti z vlastní rodiny, kdy při péči o babičku, moje maminka, která měla sama zdravotní obtíže, tyto odsouvala a neřešila. Odmítala návštěvu lékaře a vyšetření s odůvodněním, že se musí starat o babičku, že ji nemůže přece nechat samotnou, i když o babičku bylo postaráno jiným členem rodiny.

⁴⁸ PACOVSKÝ, V. *O stárnutí a stáří*. Praha: Avicenum, 1990, ISBN 80-201-0076-8, s. 54

⁴⁹ TOŠNEROVÁ, T. *Špatné zacházení se seniory a násilí v rodině*. Ambulance pro poruchy paměti. Ústav lékařské etiky 3. LF UK Praha: 2002, s. 8

Bylo velmi obtížné maminku přesvědčit, že k tomu, aby mohla dále o babičku pečovat, musí nejprve vyřešit své zdravotní problémy.

Ve snaze maximálně se přizpůsobit a vyhovět nemocnému se rodinní pečovatelé dostávají do stavu přepracovanosti. To může následně vést ke špatnému zacházení se seniorem a k jeho týrání. Výzkumy uvádějí chronickou únavu a přepracovanost pečovatele, jako jeden z vážných důvodů špatného zacházení, ale uvádějí i důvody další. Patří sem situace, ve kterých pečovatel:

1. „*je schopen pochopit jen do jisté míry, že jeho chování a činy jsou násilné,*
2. *nebo násilné chování je způsobeno zdravotními obtížemi pečovatele – člena rodiny.*“⁵⁰

V této souvislosti Tošnerová⁵¹ uvádí, že je velmi obtížné identifikovat, kdy pečovatel – člen rodiny úmyslně napadá nebo se úmyslně nestará o seniora, o kterého má pečovat a kdy člen rodiny v pozici pečovatele „pouze“ špatně zachází se seniorem, např. právě z důvodu svého zdravotního problému.

Profesionálové, kteří přicházejí do styku se seniory, především lékaři při vyšetření nebo návštěvě pacienta, profesionální pečovatelé nebo sociální pracovníci při návštěvě v rodině, by měli věnovat maximální pozornost možným podezřelým zraněním, úrazům nebo případnému projevu strachu seniora. Pro některé týrané osoby mohou být vlastně jediným spojením se světem, jedinou příležitostí svěřit se a případně požádat o pomoc. Ve většině případů, kdy bylo špatné zacházení se seniory odhaleno, však právě sám senior odmítá řešení, které by vedlo k postihu jeho rodinného příslušníka a raději svůj úděl dále snáší.

3.5 Institucionalizované násilí na seniorech

Nejen za zdmi domovů, ale i v mnoha zdravotnických zařízeních, domovech pro seniory a ústavech sociální péče může na seniory „číhat“ nebezpečí v podobě násilí, zneužívání, zanedbávání. Staří lidé umístění v těchto zařízeních bývají často zcela závislí na pomoci ošetřujícího personálu. Lidé pečující v ústavních zařízeních nerespektují nebo zcela ignorují právo seniorů na soukromí a lidskou důstojnost. Často

⁵⁰ TOŠNEROVÁ, T. *Špatné zacházení se seniory a násilí v rodině*, Ambulance pro poruchy paměti, Ústav lékařské etiky 3. LF UK Praha: 2002, s. 17

⁵¹ TOŠNEROVÁ, T. *Špatné zacházení se seniory a násilí v rodině*, Ambulance pro poruchy paměti, Ústav lékařské etiky 3. LF UK Praha: 2002, s. 17

není brán zřetel na potřeby seniorů, jsou jim odpírána jejich práva. Jak uvádí Habart,⁵² jde například o případy, kdy senior není dostatečně a srozumitelně informován o možnostech další léčby (např. o alternativních možnostech léčby), nebo pokud se seniory nejsou konzultována rozhodnutí, týkající se jejich života (např. změna léčby, nezajištěné propuštění ze zdravotnického zařízení do domácí péče nebo přeložení do LDN).

Podle Holmerové⁵³ pacient právem očekává, že i v situaci, kdy je odkázán na pomoc zdravotníků, „*bude respektována jeho lidská důstojnost, že nebude hodnocen a odsuzován, ale chápán.*“ A právě lidská důstojnost, ač je zajištěna přímo Ústavou České republiky, jejíž součástí je i Listina základních práv a svobod, která v článku 1 říká: „*Lidé jsou svobodní a rovní v důstojnosti i v právech. Základní práva a svobody jsou nezadatelná, nezcizitelná, nepromlčitelná a nezrušitelná*“,⁵⁴ není v institucionálních zařízeních často respektována.

Holmerová⁵⁵ uvádí, že „*veškerá poskytovaná péče by měla být prováděna tak, aby nedocházelo ke zbytečnému odhalování, aby poskytovaná péče nebyla pokořující a neuváděla lidi do rozpaků.*“

Špatné zacházení se seniory v ústavní péči se může vyskytovat v níže uvedených podobách.⁵⁶

- Bezdůvodné omezování svobody,
- Hrubé zacházení a bití,
- Urážlivé jednání a ponižování,
- Odpírání jídla a pití,
- Zanedbávání,
- Nadměrné podávání léků,
- Omezování rozhodovacích práv,
- Ignorování požadavků.

Stejně jako u rodinných pečovatelů i v ústavních zařízeních může mít na špatné zacházení se seniory ze strany ošetřujícího personálu vliv množství náročných

⁵² HABART, P. [online] *Vybrané problémy a otázky institucionální péče o seniory v České republice*. [cit. 2011-08-04]. Dostupné z <<http://www.zivot90.cz/>>

⁵³ HOLMEROVÁ, I. A KOL. *Vybrané kapitoly z gerontologie*, Gerontologické centrum: 2007, ISBN 974-80-254-0179-8, str.31

⁵⁴ Zákon. č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod

⁵⁵ HOLMEROVÁ, I. A KOL. *Vybrané kapitoly z gerontologie*, Gerontologické centrum: 2007, ISBN 974-80-254-0179-8, str.40

⁵⁶ STATUTÁRNÍ MĚSTO BRNO, [online], *Seniři a domácí násilí*. [cit. 2011-10-24]. Dostupné z <<http://www.idtbrno.cz/seniři-a-domací-nasilí/>>

pracovních povinností, které může vyústit až v syndrom vyhoření. „A z toho může pramenit devalvace uživatelů a snižování jejich lidské důstojnosti“ píše Holmerová.⁵⁷

Odhalení špatného zacházení se seniory v zařízeních s poskytovanou péčí je, stejně jako u domácího násilí, velmi těžce detekovatelné. Starší lidé se cítí bezmocní a neschopní dosáhnout změny a v důsledku toho upadají do apatie a nečinnosti. Mají strach z následků, v případě ohlášení špatného zacházení ze strany personálu těchto zařízení, proto raději mlčky trpí.

3.6 Obecná kriminalita ohrožující seniory

O tom, že se senioři často stávají obětí podvodníků, zlodějů, kteří je připravili o celoživotní úspory, slyšíme v médiích nebo se dočítáme v různém tisku téměř každý den. Dokazují to i policejní statistiky.⁵⁸ Policie České republiky v roce 2010 evidovala celkem 6433 trestných činů spáchaných na osobách starších 60 let. Z celkového počtu trestných činů spáchaných na seniorech bylo 1162 krádeží a podvodů, při kterých pachatelé připravili seniory o více než 37 milionů korun.

Zatímco podvodníci vymýšlejí stále nové triky a strategie, zneužívají k obelstění starého člověka i jeho handicapů souvisejících se stářím, senioři naopak, jako by zapomínali na všechny rady, poučení a zkušenosti. Mnozí z nich stále důvěřivě otevírají dveře svých domů a bytů podvodníkům, kteří je pod různými záminkami, během okamžiku připraví o celoživotní úspory. V obchodech odkládají své tašky do nákupních vozíků a soustředění na zboží v regálech lehce ztratí kontrolu nad děním za jejich zády. Staří lidé, kteří žijí osamoceně, se mohou stát snadnou obětí vloupání do svých domovů nebo obětí krádeží a loupežných přepadení přímo na ulici.

Pro ilustraci si uvedeme jeden případ za všechny:

Přehled událostí MP Brno ze dne 13. 7. 2011

„Další případ okradení chodce o řetízek z krku registrují od úterního odpoledne brněnští strážníci. Případ se odehrál krátce po 15. hodině ve Vídeňské ulici. Třiasedmdesátiletá žena tam čekala u přechodu pro chodce, když k ní přistoupil neznámý mladík a bleskově ji strhl z krku řetízek ze žlutého kovu v hodnotě 10.000 korun. Poté se pachatel dal na útěk a s ním prý odběhl i další mladý muž, který

⁵⁷ HOLMEROVÁ, I. A KOL. *Vybrané kapitoly z gerontologie*. Gerontologické centrum: 2007, ISBN 974-80-254-0179-8, s. 31

⁵⁸ MĚSTSKÁ POLICIE BRNO, [online]. *Odbor prevence-pro seniory*. [cit. 2011-06-10]. Dostupné z <<http://www.mpb.cz/pro-seniory/senior-akademie-20112012/>>

*stál celou dobu opodál. Okradená seniorka si od kolemjdoucí půjčila telefon a zalarmovala strážníky. Na základě získaného popisu podezřelé dvojice zahájili městští policisté pátrání, mladíky se již však najít nepodařilo. Na základě místní a osobní znalosti strážníků se však podařilo zjistit důležité údaje o možných podezřelých osobách a předat je Policii ČR, která případ dále šetří.*⁵⁹

Mezi obecně známé scénáře, které pachatelé trestných činů využívají k oklamání seniorů, patří:

Žádost o poskytnutí služby, kdy pachatelé zazvoní u dveří staršího občana a žádají o poskytnutí vody do osobního automobilu nebo k napití, nebo o možnost použití toalety. Jakmile se dostanou za dveře, jeden z pachatelů odvede pozornost seniora a další v bytě hledá peněžní hotovost.

Velmi účinné bývá zneužití citové stránky seniora, kdy pachatelé buď osobně, nebo telefonicky kontaktují seniora s připravenou legendou, že se někdo z jeho rodinných příslušníků (např. dcera, vnuk apod.) dostal do tíživé situace (např. dopravní nehoda, porouchané vozidlo) a potřebuje okamžitě finanční hotovost. Bohužel ve většině případů senioři pachatelé peníze dají, i když ho předtím nikdy neviděli. Jsou známy i případy, kdy senior dokonce jede s pachatelem vybrat finanční hotovost přímo do banky. Jak jednoduše přicházejí senioři o své úspory, dokazuje níže uvedený případ.

Právo, 8. 2. 2012

*„Důchodkyni telefonicky oslovil neznámý muž, který se představil jako vnuk, a požádal ji o půjčení finanční hotovosti. Zároveň ji sdělil, že si pro peníze nemůže přijít sám, a tak seniorka hodila obálku z balkonu svého bytu, který má v ulici Kosmonautů, neznámé ženě. Až později žena zjistila, že byla okradena. V obálce hodila neznámé ženě 25 tisíc korun.“*⁶⁰

Dalším způsobem podvodného jednání vůči seniorům jsou různé předváděcí, prodejní akce. Seniorům jsou nabízeny produkty za výhodné ceny, velké slevy a výhry a tímto jsou manipulováni k uzavření, pro ně, velmi nevýhodné kupní smlouvy.

Falešní opraváři a technici energetických společností, úředníci, kteří jdou vrátit např. finanční přeplatek za topení, nesou sociální dávku, na kterou má senior nárok, to jsou další způsoby okrádání seniorů v jejich vlastním bytě. Pachatel se pod touto

⁵⁹ MĚSTSKÁ POLICIE BRNO, [online]. *Tiskové zprávy*. [cit. 2011-07-13]. Dostupné z <<http://www.mpb.cz/tiskove-zpravy/prehled-udalosti-te-dne-13-cervence-2011/>>

⁶⁰ PRÁVO, [online]. *Obálku s penězi hodila seniorka neznámé ženě z balkonu*. [cit. 2012-12-08]. Dostupné z <<http://www.novinky.cz/krimi/258510-obalku-s-penezi-hodila-seniorka-nezname-zene-z-balkonu/>>

záminkou nechá pozvat do bytu, kde před seniora položí peněžní částku, ale požaduje vrácení určité částky. Přitom vidí, kde senior peníze bere. Pachatel umí odpoutat pozornost seniorů a využít nestřeženého okamžiku k tomu, aby seniora připravil o veškeré finanční prostředky.⁶¹

Jak se chránit před okradením, jak předcházet riziku přepadení, jak se vyhnout podvodu a jak zabezpečit majetek, to jsou okruhy preventivních informací Policie České republiky pro seniory, jak předcházet kriminalitě. Nelze je zde vyjmenovat všechny, tedy alespoň některé z nich:

- *„Peníze, doklady i klíče noste v příruční uzavřené tašce nebo kabelce vždy odděleně. Berte si jen tolik peněz, kolik skutečně potřebujete.*
- *Peněženku uložte na dno nebo do spodní části kabelky nebo nákupní tašky.*
- *Kabelku nebo tašku nepokládejte v obchodech na police a nenechávejte ji v nákupním vozíku. Nikdy ji neodkládejte s oděvem v šatně kina, divadla, restaurace, ani v čekárně u lékaře či na úřadech.*
- *Vyhýbejte se odlehlým, nepřehledným a neosvětleným místům. Chodte raději frekventovanějšími ulicemi.*
- *Kabelku nebo tašku noste v ruce či na rameni směrem do ulice, aby vám ji z vozovky nemohl někdo vytrhnout a ukrást.*
- *Chce-li vám někdo kabelku ukrást, nebraňte se za každou cenu. Zdraví nebo dokonce život jsou cennější než peníze!*
- *Podvodníci využívají různé záminky a lsti, aby se dostali k vašim penězům. Chtějí vniknout do vašeho bytu, a pokud z vás nevyhládkají peníze přímo, ovládají řadu způsobů jak vás okrást.*
- *Nedůvěřujte neznámým lidem, nikoho cizího nepouštějte do svého bytu.*
- *Zamykejte vstupní dveře a zavírejte okna vždy, když opouštíte domácnost, i když jdete třeba jen na chvíli k sousedce nebo na krátký nákup. Pootevřená balkónová okna nebo větrací okénka jsou pro zloděje-bytaře velkým lákadlem. Venkovní, bytové i balkónové dveře v noci zamykejte, i když jste doma.“⁶²*

Dodržováním těchto rad a návodů, lze alespoň částečně eliminovat možné riziko, že se senioři stanou obětí podvodů, krádeží nebo loupežných přepadení.

⁶¹ POLICIE ČR, [online], *Podvody na seniorech*. [cit. 2012-03-05]. Dostupné z <<http://ww.policie.cz/clanek/podvody-na-seniorech.aspx/>>

⁶² POLICIE ČR, [online], *Podvody na seniorech*. [cit. 2011-10-05]. Dostupné z <<http://ww.policie.cz/clanek/podvody-na-seniorech.aspx/>>

4 MOŽNÁ VÝCHODISKA

Potřeba bezpečí je jednou ze základních lidských potřeb. Je třeba, aby si starší lidé uvědomili, že budování vlastního bezpečí se pro ně v dnešní době stává nutností. Jak by se měli tedy senioři chovat, jaká pravidla a zásady dodržovat, jaká opatření by měli provést, aby se nestali obětí kriminality? Rad a doporučení bylo již napsáno a vysloveno mnoho, některé se mění nebo doplňují, podle toho, jak se vyvíjí útoky na majetek, zdraví a někdy i životy seniorů. Je ale také třeba, abychom si my všichni uvědomili, že snaha seniorů, se v boji s násilím a kriminalitou, nesetká s úspěchem, pokud jim společnost, jako celek, nepodá pomocnou ruku.

V Národním programu přípravy na stárnutí na období let 2008 až 2012⁶³, který je mimo jiné zaměřen i na oblast bezpečí starších osob, je uvedeno, že základním přístupem k zabránění zneužívání a zanedbávání je prevence. Preventivní přístup by se měl zaměřit na snížení rizikových faktorů, zvýšení bezpečnosti. Dále by měla být věnována zvýšená pozornost nebezpečí nevhodného zacházení v ústavních zařízeních. Za důležitou je považována především ochrana lidských práv osob s omezenou právní způsobilostí a osob závislých na pomoci druhých.

Mezi priority Rady vlády pro seniory a stárnutí populace⁶⁴ patří, mimo jiné, ochrana seniorů před násilím a zneužíváním, zabránění diskriminaci na základě věku, zvyšování povědomí lidí o stáří a stárnutí. To by mělo přispět k odbourávání ageistického přístupu společnosti ke starším spoluobčanům. Současně s tím je třeba upozornit na přínos a potenciál stárnoucí generace, na roli starších lidí v rodině i v celé společnosti a dále s nimi pracovat a rozvíjet je.

Senioři nesmí zůstat izolováni od ostatní společnosti, měli by mít dostatek informací, aby se na dění ve společnosti mohli také spolupodílet a zůstat tak aktivními, rovnocennými spoluobčany. Jen tak mohou čelit případným rizikům a bránit se možnému nebezpečí. Měli bychom je vnímat jako partnery, snažit se je podporovat, motivovat je, snažit se jim pomoci, pokud to potřebují.

⁶³ MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ ČR, [online], *Národní program přípravy na stárnutí na období let 2008 až 2012*. [cit. 2012-01-30]. Dostupné z <<http://www.mpsv.cz/cs/5045/>>

⁶⁴ MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ ČR, [online], *Národní program přípravy na stárnutí na období let 2008 až 2012*. [cit. 2012-01-30]. Dostupné z <<http://www.mpsv.cz/cs/2856/>>

4.1 Preventivní projekty MP Brno

Mezi úkoly obecních a městských policíí, které taxativně vymezuje zákon č. 553/1991 Sb. o obecní policii, mimo jiné, patří i podílení se na prevenci kriminality v obci.⁶⁵

Ministerstvo vnitra ČR definuje prevenci kriminality jako „*oblast, která zahrnuje soubor nerepresivních opatření, tedy veškeré aktivity vyvíjené státními, veřejnoprávními i soukromoprávními subjekty směřující k předcházení páčání kriminality a snižování obav z ní. Prevence kriminality je vedle represe součástí trestní politiky.*“⁶⁶

Domníváme se, že stejně jako je lépe předcházet nemoci, preventivními prohlídkami u lékaře, než podstupovat zdlouhavé a mnohdy bolestivé léčení, tak je lépe předcházet trestné činnosti a kriminalitě právě prevencí. Je lépe vědět, co se může v určitých situacích stát a jak na vzniklou situaci reagovat. Je lépe být předem informován o možných rizicích a nebezpečích a dokázat jim čelit a předcházet.

Pomoc lidem v krizových situacích a pomoc občanům z rizikových skupin, včetně seniorů, je ve městě Brně řešena formou dílčích programů prevence kriminality, v gesci Koordinačního centra prevence kriminality ve městě Brně, se kterým velmi úzce spolupracuje i Městská policie Brno. Některé z jejích preventivních projektů jsou zařazeny do Koncepce prevence kriminality ve městě Brně na léta 2008 – 2012, Městského programu prevence kriminality v Brně. Tento se mimo jiné orientuje na pomoc obětem trestné činnosti, medializaci prevence, zejména se zaměřením na poskytování informací občanům o možnostech ochrany a obrany před trestnou činností, ale i pomoc lidem v krizových životních situacích, včetně problematiky domácího násilí.⁶⁷

V rámci bakalářské práce budou prezentovány některé preventivní projekty Městské policie Brno, které jsou zaměřeny právě na cílovou skupinu - seniory.

⁶⁵ Zákon č. 553/1991 Sb., o obecní policii

⁶⁶ VETEŠNÍK, P., JEMELKA, L. *Zákon o obecní policii: komentář*. 1.vyd. Praha: C.H.Beck, 2009, s.63

⁶⁷ STATUTÁRNÍ MĚSTO BRNO, [online], *Koncepce prevence kriminality ve městě Brně na léta 2008 - 2012, Městský program prevence kriminality v Brně*. [cit. 2011-10-08]. Dostupné z <<http://www.brno.cz/>>

Projekt ŘETÍZEK⁶⁸

Tento projekt, je zaměřen na osaměle žijící seniory. Jde o bezplatnou montáž bezpečnostních řetízků na vstupní dveře domů a bytů, kdy je tímto technicky zvyšována bezpečnost občanů při kontaktu s cizími osobami. Montáž řetízků provádí strážníci Odboru prevence Městské policie Brno, kteří současně poučí seniory o bezpečném postupu při jednání s cizími osobami, které mohou zazvonit u jejich dveří. Senioři také obdrží informační samolepku, kterou si nalepí na vnitřní stranu vstupních dveří. Tato samolepka obsahuje základní pravidla bezpečného chování a také telefonní číslo na „Senior – linku bezpečí“

Projekt SENIOR – LINKA BEZPEČÍ⁶⁹

Cílem tohoto projektu je zvýšení bezpečí starších spoluobčanů. Právě oni se stávají často oběťmi majetkových i násilných trestných činů, k nimž v mnoha případech dochází přímo v bytech, kam pachatelé vnikají pod různými záminkami. Využívají k tomu důvěřivosti, ale i neinformovanosti starších lidí. A právě z tohoto důvodu Městská policie Brno zřídila zvláštní telefonní informační „Senior linku bezpečí“.

Na této lince se mohou občané dozvědět informace o tzv. „neobjednaných službách“, za které jsou považovány především návštěvy pracovníků plynáren, vodáren, elektráren a sociálních pracovníků Odboru sociální péče Magistrátu města Brna. Právě tyto služby jsou pachateli nejčastěji zneužívány jako záminka pro vniknutí do bytu, kde následně dojde k protiprávnímu jednání.

V praxi tato služba funguje tak, že pokud má občan podezření, že osoba, která se dožaduje vstupu do jeho bytu pod záminkou poskytnutí nějaké služby, vydává se za pracovníka některé z uvedených institucí a na občana působí nedůvěryhodně, může senior na Senior - lince bezpečí získat radu, jak dále postupovat.

⁶⁸ MĚSTSKÁ POLICIE BRNO, [online], *Projekty pro seniory*. [2011-06-12]. Dostupné z <<http://www.mpb.cz/pro-seniory/retizek/>>

⁶⁹ MĚSTSKÁ POLICIE BRNO, [online], *Projekty pro seniory*. [2011-06-12]. Dostupné z <<http://www.mpb.cz/pro-seniory/senior-linka-bezpeci/>>

Po telefonickém dotazu občana na Senior - lince bezpečí jsou jména pracovníků a čísla jejich průkazů ověřena v databázi městské policie a případný podvodník je tak ihned odhalen. Navíc může tato informace přispět k rychlému dopadení či ztotožnění podezřelé osoby. V opačném případě, tedy jakmile podvodník zjistí, že o jeho přítomnosti senior informuje policii, místo s největší pravděpodobností opustí. I přesto je nutné tuto skutečnost a informace k podvodníkovi policii oznámit, především proto, aby se jeho obětí nestal někdo další.

Nejen pro seniory jsou na webových stránkách Městské policie Brno umístěny informace a přiloženy metodické materiály, které popisují oficiální postup pracovníků, oprávněných provádět odečty vodoměrů, elektroměrů, plynometrů nebo návštěvy sociálních pracovníků. Každý si může nastudovat, jak taková návštěva skutečně probíhá a předejít tak možnému riziku, že se stane obětí podvodu.

Projekt SENIOR AKADEMIE⁷⁰

Jde o speciální studijní program ve formě celoživotního vzdělávání (obdoba Univerzit třetího věku) určený seniorům. Program výuky je orientován na rizika, kterými jsou senioři v dnešní společnosti nejvíce ohrožováni. Patří sem kriminální, pořádková, dopravní nebo požární rizika. Studium se zaměřuje ale i na další témata, jakými jsou např. ochrana spotřebitele, pacienta a nájemníka. Posluchači jsou seznámeni s jejich právy v penzích a léčebnách. Prostor je dán i vzdělávání v oblasti psychologie vztahů, psychologie obětí a v mnoha dalších oborech.

Součástí studia jsou i volitelné kurzy praktického nácviku první pomoci, sebeobrany a počítačové gramotnosti. V rámci poznávacích exkurzí se posluchači seznamují s úkoly a fungováním operačních středisek Integrovaného záchranného systému a přípravou a výcvikem strážníků městské policie a hasičů Hasičského záchranného svazu Jihomoravského kraje.

Intenzivní studijní program je rozdělen na Základní studijní program a Pokročilý studijní program. Výuka v obou programech trvá 6 měsíců. Základní studijní program se orientuje na seniora, jako na potenciální oběť. Je koncipován tak, aby senioři

⁷⁰MĚSTSKÁ POLICIE BRNO, [online]. *Projekty pro seniory*. [2011-06-12]. Dostupné z <<http://www.mpb.cz/pro-seniory/senior-akademie/>>

dostali návod jak se nestát obětí trestného činu. Pokročilý studijní program, který je určený absolventům základního programu, se zaměřuje na seniora, jako na možného oznamovatele, svědka nebo poškozeného. Přednášky jsou připravovány tak, aby obsahovaly modelové situace, které budou posluchači sami předvádět a řešit. Akčnost studia je zajištěna specializovanými kurzy, které doplňují mluvené slovo o praktický nácvik některých dovedností (např. sebeobrana, kurz první pomoci).

Na intenzivní šestiměsíční studijní program dále navazují Absolventské studijní programy, mezi které patří:

- Letní branně vzdělávací seminář pro absolventy,
- Diskusní klubové večery pro absolventy,
- členství v Klubové knihovně bezpečí,
- možnost odebírat Absolventský zpravodaj.

Do studijního programu Senior Akademie se může přihlásit každý senior, který je již v důchodu (starobním nebo invalidním), ale i senioři, kteří v důchodu ještě nejsou, ale přesto si najdou na studium čas. Program je určen zejména seniorům z Brna, ale i obcí a měst v Jihomoravském kraji. Podle sdělení autora projektu, strážníka Odboru prevence Městské policie Brno Luboslava Fialy, mezi posluchači jsou ženy i muži od 55 až do 85 let z Brna, ale i blízkých či vzdálenějších měst a obcí. Zatím nejstarší posluchačkou byla 90 letá dáma a nejdelší cestu každý týden absolvoval posluchač z Hodonína na Moravě.

I když byl projekt původně koncipován pouze se zaměřením na prevenci kriminality a dopravní problematiku, struktura témat je s každým novým ročníkem pestřejší. Škálou vyučovaných předmětů reaguje MP Brno pružně na skutečnost, že seniory v dnešní době neohrožuje pouze kriminalita a silniční provoz, ale také řada rizik, vyplývajících z postavení seniorů jako spotřebitele, pacienta, nájemníka apod.

O tom, že je tento program seniory kladně hodnocen, svědčí především čísla přihlášených zájemců, která s každým novým ročníkem rostou. V roce 2009 prošlo kurzem 120 seniorů, o rok později to bylo 170 a v letošním šestém ročníku studuje 270 seniorů. I když se Městská policie Brno snaží vyhovět všem zájemcům, někdy se bohužel z kapacitních důvodů na některé nedostane, ale je s nimi počítáno pro další ročník.

Úspěšnost projektu není dokladována pouze statistickými údaji o počtu uchazečů nebo absolventů Senior akademie, ale i skutečností, že koncept převzala i jiná města,

respektive městské a obecní policie např. v Praze, Karlových Varech, Plzni, Třebíči a dalších městech.

Velkým úspěchem je také ocenění, které projekt získal v loňském roce v soutěži vyhlášené Odborem prevence kriminality Ministerstva vnitra České republiky, kdy byl vyhlášen, jako **„Nejlepší preventivní projekt měst a obcí v kategorii prevence kriminality páchané na seniorech“**.

Za největší úspěch lze, podle našeho názoru, považovat skutečnost, že si senioři – absolventi Senior akademie odnesou cenné informace, rady a zkušenosti, řadu nových dovedností, které využijí v každodenním životě. A že nabyté vědomosti a dovednosti zužitkují především v oblasti budování vlastního bezpečí. Proto je i výzkumná část bakalářské práce zaměřena právě na zjištění, zda se senioři po absolvování tohoto preventivně vzdělávacího kurzu, cítí bezpečněji, zda získané informace budou schopni převést do praktického života.

Projekt CENTRUM TÍSŇOVÉHO SIGNÁLU⁷¹

Tento projekt je určen především osaměle žijícím seniorům a osobám se zdravotním handicapem. Jde o službu, kdy si v případě zdravotních obtíží může senior přivolat pomoc strážníků pouhým zmáčknutím tlačítka na komunikátoru.

Komunikátor s dálkovým ovladačem se přes telefonní linku uživatele spojí s pultem centrální ochrany na operačním středisku Městské policie Brno, kde se na obrazovce objeví jméno a adresa žadatele o pomoc. Strážníci vyjíždějí na místo i s klíči od bytu nebo domu seniora, které jsou uloženy v trezoru na městském operačním středisku. Současně s výjezdem strážníků je vyrozuměna Rychlá zdravotnická pomoc, která je ze svého dispečinku informována do vozidla o zdravotním stavu pacienta a lécích, které užívá. Tyto informace jsou uloženy v lékařských zprávách od všech účastníků systému CTS na dispečinku RZP.

Skutečnost, že tato služba plní svůj účel, prezentuje alespoň jeden konkrétní případ:

⁷¹MĚSTSKÁ POLICIE BRNO, [online], *Projekty pro seniory*. [2011-06-12]. Dostupné z <<http://www.mpb.cz/pro-seniory/centrum-tisnoveho-signalu/>>

Přehled událostí MP Brno ze dne 21. 11. 2011

„Díky alarmu centra tísňového signálu vyjeli v neděli brněnští strážníci z Jednotky operativního zásahu k případu nemohoucí šestaosmdesátileté Brňanky v Čápkově ulici. Seniorka v nouzi přivolala strážníky poté, co jí nastaly akutní zdravotní potíže. K případu vyjela nejbližší hlídka JOZ, která v bytě našla na podlaze ležící ženu. Ta se do svízelné situace dostala poté, co nečekaně upadla a nebyla schopna sama vstát. Strážníci seniorce okamžitě pomohli a doprovodili ji na lůžko.“⁷²

Je pravděpodobné, že pokud by seniorka neměla možnost přivolat si pomoc prostřednictvím centra tísňového signálu, nemusel mít tento případ šťastný konec. Bez pomoci mohla zůstat ležet na zemi několik hodin a možná i dnů, což by zcela jistě vedlo k ohrožení jejího zdraví a života.

Besedy pro seniory a širokou veřejnost se strážníky MP Brno⁷³

Významnou část prevence kriminality tvoří akce, při kterých se strážníci Městské policie Brno, setkávají nejen se seniory, ale i s širokou veřejností na besedách.

Besedy jsou pořádány např. v domovech důchodců, senior klubech, nebo kulturních centrech a podobných zařízeních. Během přednášky jsou posluchači seznámeni nejen s aktuálními formami trestné činnosti, ale současně i s dostupnými metodami k zajištění bezpečnosti osob i majetku. Současně vyhodnocují vlastní zkušenosti s protiprávním jednáním a vyvozují z nich poučení. Senioři na těchto besedách obdrží různé informativní letáčky a materiály s návody, jak se bezpečně chovat doma i na ulici, a tím minimalizovat riziko, že se stanou obětí nějakého protiprávního jednání.

Domníváme se, že výše uvedené projekty by mohly být inspirací, určitou cestou v boji s násilím, kriminalitou a diskriminací páchanou na naší stárnoucí populaci, na

⁷² MĚSTSKÁ POLICIE BRNO, [online], *Tiskové zprávy*. [cit. 2011-11-21]. Dostupné z <<http://www.mpb.cz/tiskove-zpravy/prehled-udalosti-ze-dne-21listopadu-2011/>>

⁷³ MĚSTSKÁ POLICIE BRNO, [online], *Projekty pro seniory*. [2011-06-12]. Dostupné z <<http://www.mpb.cz/pro-seniory/besedypro-seniory/>>

seniorech. Senioři jsou vrstevnická skupina, která v sobě skrývá obrovský potenciál znalostí, dovedností, zkušeností a energie, který je třeba využít a dále rozvíjet.

Cílem vzdělávacího programu Senior akademie je vybavit seniory informacemi, znalostmi a dovednostmi, které jim v běžném životě pomohou lépe rozpoznat rizika a nebezpečí, která je v dnešní společnosti ohrožují. Naučí se, jak se případnému násilí, podvodům a dalším protiprávním jednáním bránit. Spolupráce strážníků a absolventů však nekončí předáním osvědčení o absolvování studia. Senioři se stávají „Asistenty prevence kriminality“ a spolu se strážníky se snaží pomáhat lidem ve svém okolí. Mohou tak uplatnit všechno, co se v průběhu studia naučili a získané vědomosti dále předávat a šířit ve svém okolí. Strážníci se snaží dát populaci seniorů možnost uplatnit se v dobrovolnické službě, která je u nás zatím málo známou a tím pádem i málo využívanou formou společenského uplatnění. Během několikaměsíčního studia vznikají mezi seniory také nová přátelství, vztahy a sociální vazby na různých úrovních, což lze stejně jako zvýšení bezpečí seniorů, hodnotit jako další pozitivní přínos. Senioři tak nezůstávají v sociální izolaci. Zapojují se do různých společenských, kulturních i sportovních aktivit. Jsou nápomocni svému okolí, čímž výrazně zvyšují svůj status aktivního a potřebného člena společnosti.

Preventivní činností se seniory, strážníci Odboru prevence MP Brno, bezesbytku naplňují heslo, **„Informovaný a aktivní senior rovná se bezpečný senior.“**⁷⁴

⁷⁴ MĚSTSKÁ POLICIE BRNO, [online], *Projekty pro seniory*. [2011-06-12]. Dostupné z <<http://www.mpb.cz/pro-seniory/senior-akademie/>>

II. PRAKTICKÁ ČÁST

5 EMPIRICKÝ VÝZKUM

Součástí této bakalářské práce je i empirický výzkum, jehož cílem bylo zjistit, jak problematiku násilí páchaného na seniorech vnímají samotní senioři. Zda mají dostatek informací vztahujících se k tomuto problému, zda dokáží takové riziko rozpoznat, případně mu čelit, jestli ví na koho nebo kam se obrátit o pomoc, jaký je postoj seniorů k prevenci tohoto patologického jevu apod.

5.1 Charakteristika metod zpracování empirické části práce

Ke sběru informací v empirické části bakalářské práce byla použita metoda anonymního dotazníkového šetření. Nestandardizovaný dotazník byl sestaven na základě předem stanovených výzkumných cílů a obsahuje celkem 14 otázek. Byly použity otázky uzavřené i otevřené. Otázky uzavřené byly s možností výběru jedné nebo i více nabízených odpovědí. U otevřených otázek měli respondenti možnost své odpovědi doplnit.

Průzkum byl realizován v průběhu měsíců prosinec 2011 a leden 2012. Díky vstřícnému přístupu pracovníků Odboru prevence MP Brno, bylo výzkumníkovi umožněno rozdat dotazníky mezi seniory, kteří se účastnili programu MP Brno Senior akademie. Z celkového počtu 250 rozdaných dotazníků bylo vyplněno a vráceno celkem 152, což představuje návratnost 61%.

Výsledky, získané provedeným šetřením, byly následně zpracovány do grafické podoby pomocí aplikace Microsoft Office Excel 2010.

5.2 Stanovení hypotéz

V rámci práce byly stanoveny čtyři pracovní hypotézy, které budou, pomocí zjištěných a vyhodnocených informací z dotazníkového šetření, verifikovány nebo falzifikovány.

Hypotéza H₁: Většina seniorů si pod pojmem násilí páchané na seniorech dokáže představit konkrétní formu, nejčastější oběť i příčiny vzniku násilí.

Hypotéza H₂: Počet seniorů, kteří se nestali obětí násilného jednání, výrazně převyšuje počet seniorů, kteří se obětí stali.

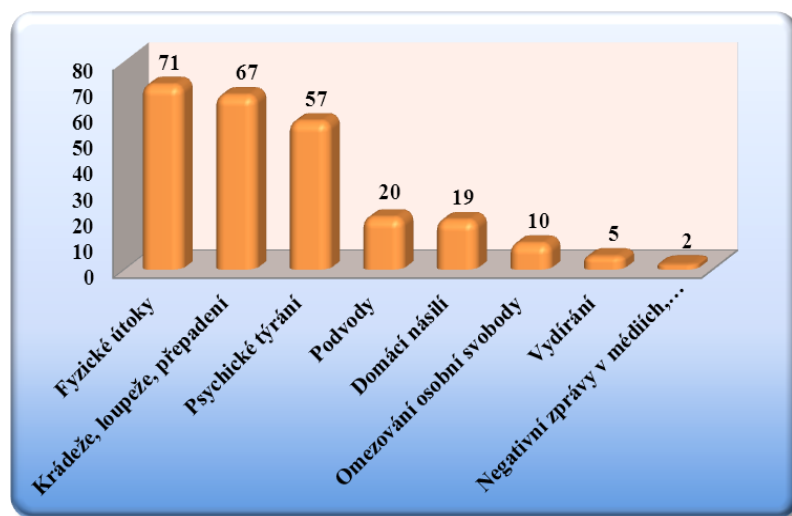
Hypotéza H₃: Informovanost a prevence násilí páchaného na seniorech je dostatečná.

Hypotéza H₄: Většina seniorů využije znalosti získané v preventivně vzdělávacích programech ke zvýšení vlastní bezpečí v běžném životě.

5.3 Vyhodnocení výzkumu

Otázka č. 1

Co si představíte pod pojmem „násilí páchané na seniorech“?

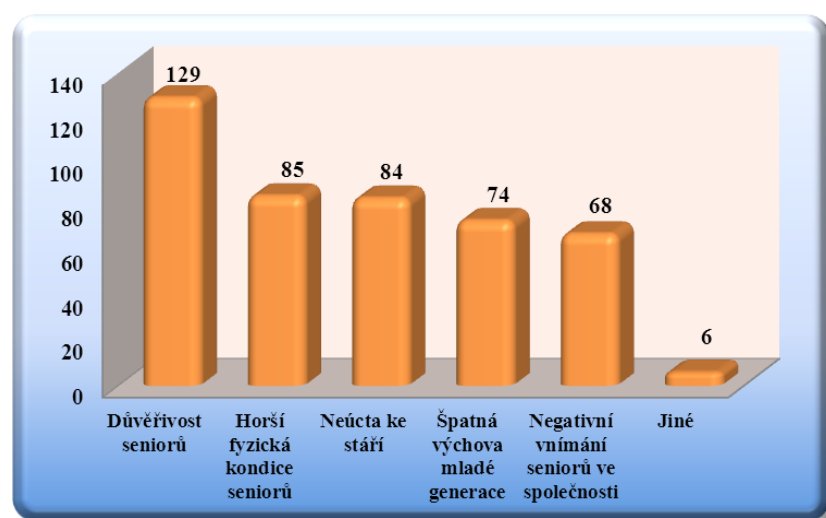
Graf 1: Nejčastější formy násilí páchaného na seniorech

Cílem první otázky bylo zjistit, co si sami senioři pod pojmem „násilí páchané na seniorech“ představují, proto jim nebyla nabízena žádná možnost výběru odpovědi a byl jim dán prostor pro vlastní vyjádření. Někteří odpověděli jedním slovem, jiní se rozepsali a uvedli hned několik forem násilí, které je na nich pácháno. Nejčastěji respondenti uvedli „fyzické útoky“, a to v 71 případech. Na pomyslnou druhou příčku (67 odpovědí) senioři zařadili „krádeže, loupeže a přepadení“. Dalších 57 seniorů uvádí jako jednu z možných forem násilí „psychické týrání“. Stranou nezůstaly ani

„podvody“, které jsou na seniorech stále častěji páchany. Toto protiprávní jednání ohodnotilo jako násilné 20 seniorů. Stejný počet seniorů (10 odpovědí) uvedlo „domácí násilí a omezování osobní svobody“. 5 respondentů řadí do kategorie násilí páchaného na seniorech „vydírání“ a další dva dokonce „negativní zprávy v médiích a reklamy“, kterým senioři snadno podlehnou.

Otázka č. 2

Co přispívá, dle Vašeho názoru k tomu, že se senioři často stávají terčem násilí?

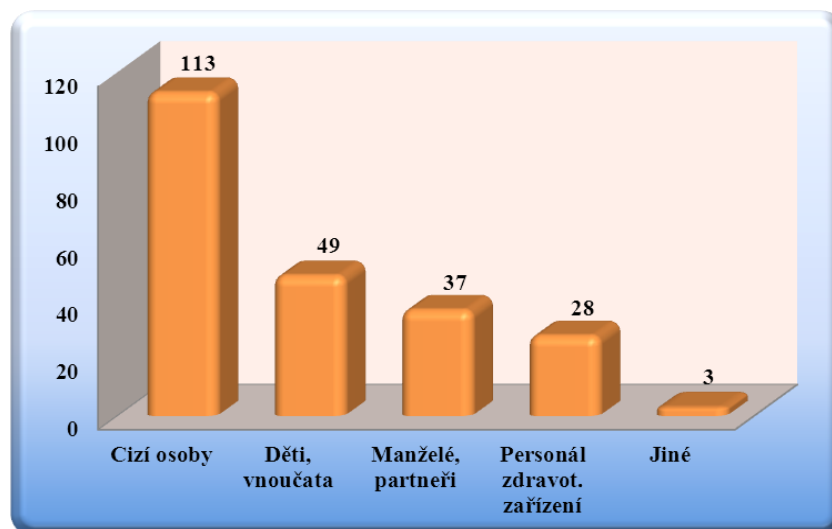

Graf 2: Hlavní důvody proč se senioři stávají terčem násilí

Ve druhé otázce měli senioři možnost vybrat si z nabízených odpovědí jednu nebo i více, podle vlastního uvážení. Drtivá většina respondentů (129 odpovědí) uvedla jako jeden z hlavních důvodů, proč se senioři často stávají obětí nějakého násilí, „důvěřivost seniorů“. „Horší fyzickou kondici seniorů“ považuje za příčinu možných násilných ataků na tuto věkovou skupinu celkem 85 z oslovených seniorů. Téměř stejný počet (84) získala i „neúcta ke stáří“. Jen o málo menší skupina respondentů (74 odpovědí) považuje za problematickou „špatnou výchovu mladé generace“. A s tím je možné spojit i „negativní vnímání seniorů ve společnosti“, které uvádí 68 seniorů jako příčinu násilí páchaného na seniorech. Respondenti mohli uvést i další příčiny, čehož využilo jen několik (6) jedinců. Jako další možné příčiny uvedli např. osamělost, neinformovanost, strach seniorů, bezcitnost druhých.

Otázka č. 3

Kdo se, dle Vašeho názoru, nejčastěji dopouští násilí na seniorech?

Graf 3: Nejčastější agresori násilí vůči seniorům

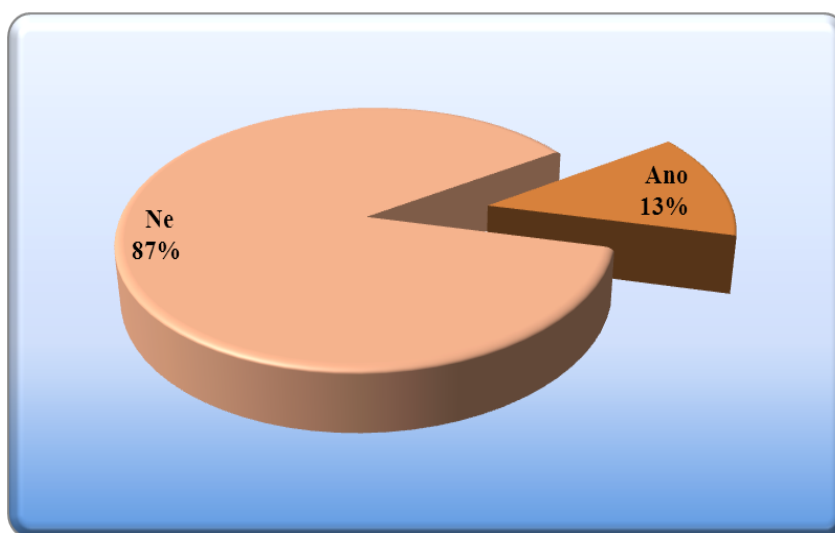
Z grafu je patrné, že největší míru ohrožení násilím pocítují senioři ze strany „cizích osob“ (113), s čímž korespondují i odpovědi k otázce č. 1, kdy senioři kriminalitu ve formě krádeží, loupeží a přepadení zařadili jako jednu z hlavních, v otázce násilí páchaného právě na nich. To, že se násilí na svých rodičích či prarodičích dopouštějí „děti nebo vnoučata“ uvedlo 49 dotázaných. Variantu odpovědi, že k násilí se uchylují i „manželé nebo partneři“ zvolilo 37 respondentů. Ani násilí páchané ze strany „personálu ve zdravotnických zařízeních“ nezůstalo bez povšimnutí 28 dotázaných seniorů. Kategorii „jiné“ uvedli pouze 3 dotazovaní, a ti považují za osoby, které se nejčastěji dopouštějí násilí na seniorech „státní úředníky“.

Otázka č. 4

Máte osobní zkušenost s násilím páchaným na seniorech?

Tabulka 1: *Osobní zkušenost seniorů s násilím*

Odpovědi respondentů	Absolutní četnost	Relativní četnost
Ano	20	13%
Ne	132	87%
Celkem	152	100%

Graf 4: *Osobní zkušenost seniorů s násilím*

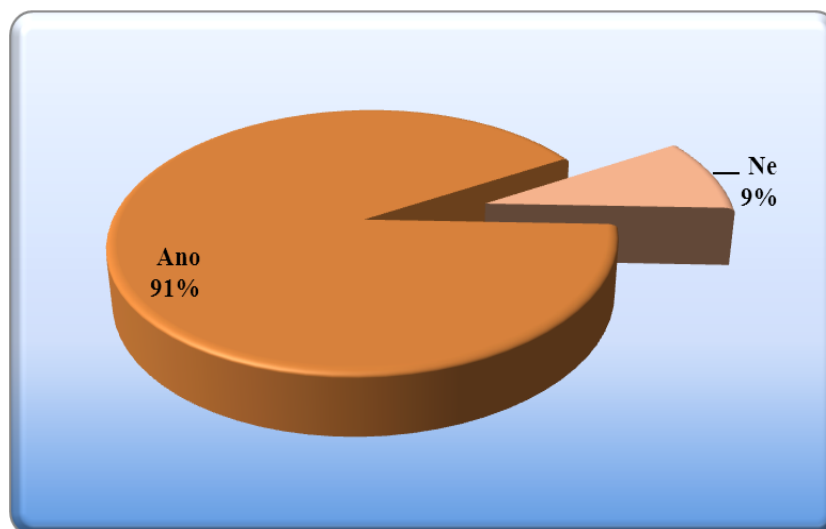
I když o různých formách násilí, které je pácháno na našich starších spoluobčanech, slyšíme poměrně často, z grafického znázornění k otázce č. 3 je patrné, že zkušenost s násilím má z dotazovaných respondentů pouze 13 %, naopak většina (87%) uvádí, že osobní zkušenost nemá, což lze považovat za velice pozitivní zjištění. Nicméně je třeba v souvislosti s touto otázkou zmínit také skutečnost, že senioři neradi nebo velice těžce zmiňují či přiznávají skutečnost, pokud se na jejich osobě dopouští násilí např. rodinní příslušníci. Je možné tedy předpokládat, že výše uvedené výsledky mohou být skresleny právě tímto faktorem.

Otázka č. 5

Svěřil(a) byste se někomu, pokud by na Vás bylo pácháno násilí?

Tabulka 2: *Postoj seniorů k tomu, zda by se svěřili, pokud by na nich bylo pácháno násilí*

Odpovědi respondentů	Absolutní četnost	Relativní četnost
Ano	138	91%
Ne	14	9%
Celkem	152	100%

Graf 5: *Postoj seniorů k tomu, zda by se svěřili, pokud by na nich bylo pácháno násilí*

Tato otázka měla zjistit, jestli by se senioři někomu svěřili, pokud by na nich samotných bylo pácháno násilí. Téměř všichni respondenti (91%) odpověděli kladně, tedy, že by se s tímto problémem svěřili. Pouze malé procento seniorů (9%) uvedlo zápornou odpověď.

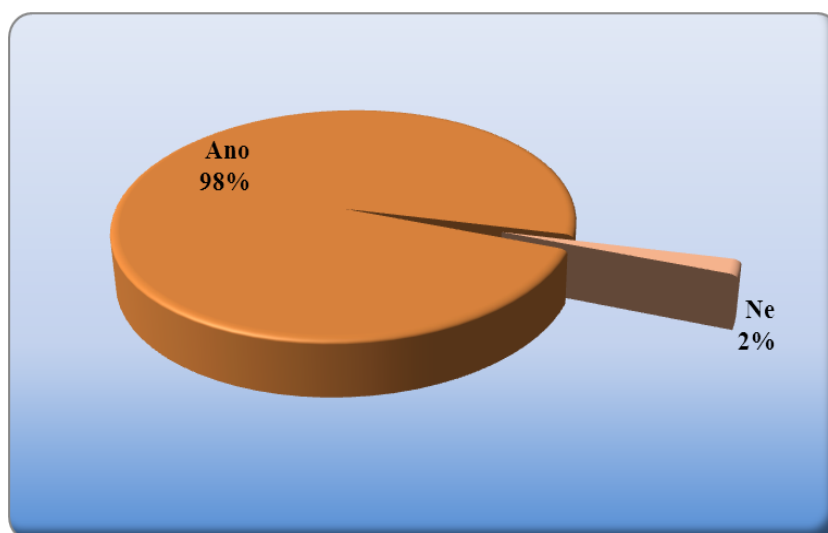
Největší skupina, čítající 61 respondentů (44 %) z těch, kteří by se s problémem svěřili, by se obrátila na rodinné příslušníky. Policii by kontaktovalo celkem 36 seniorů (26%), pokud by na nich bylo pácháno násilí. Jen o několik seniorů méně by se svěřilo svým přátelům, a to 28. V patnácti případech, což činí 11%, by se dotázaní obrátili na Bílý kruh bezpečí. Jen dva senioři by se svěřili svému lékaři a 10 respondentů uvedlo, že by se s tímto problémem svěřilo, ale neví komu.

Otázka č. 6

Víte na koho se obrátit (organizace, linka apod.) v případě zjištění aktivního násilí?

Tabulka 3: *Povědomí seniorů o tom, kam se obrátit o pomoc v případě aktivního násilí*

Odpovědi respondentů	Absolutní četnost	Relativní četnost
Ano	149	98%
Ne	3	2%
Celkem	152	100%

Graf 6: *Povědomí seniorů o tom, kam se obrátit o pomoc v případě aktivního násilí*

Jako pozitivní zjištění, lze vnímat odpovědi na otázku, jestli senioři vědí, na jakou instituci, organizaci nebo linku se obrátit, v případě zjištění aktivního násilí. Téměř všichni respondenti (98 %) odpověděli „ano“. Pouze 3 ze 152 seniorů, což jsou 2 % ze všech oslovených, zahrli zápornou odpověď.

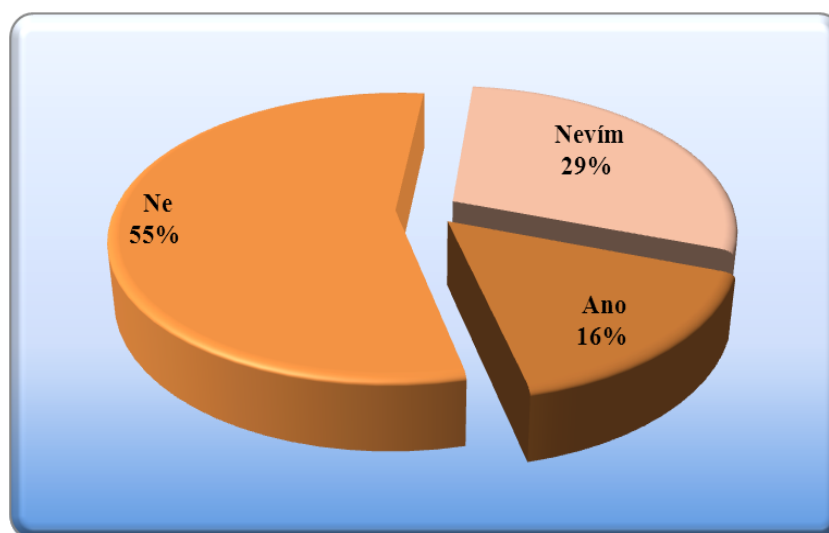
Bezmála na stejné dvě skupiny se rozdělili ti z dotázaných, kteří uvedli, že by v případě zjištění násilí páchaného na starších občanech, kontaktovali policii, těchto odpovědí bylo uvedeno 70. Pouze o 4 seniory více, tedy celkem 74 by využilo telefonní linku Bílého kruhu bezpečí. Na linku Člověk v tísni by se obrátilo 5 oslovených a DONA linku by vytočili 3 respondenti.

Otázka č. 7

Myslíte si, že je veřejnost dostatečně informována o násilí páchaném na seniirech?

Tabulka 4: *Názor seniorů na informovanost veřejnosti o problematice násilí*

Odpovědi respondentů	Absolutní četnost	Relativní četnost
Ano	24	16%
Ne	84	55%
Nevím	44	29%
Celkem	152	100%

Graf 7: *Názor seniorů na informovanost veřejnosti o problematice násilí*

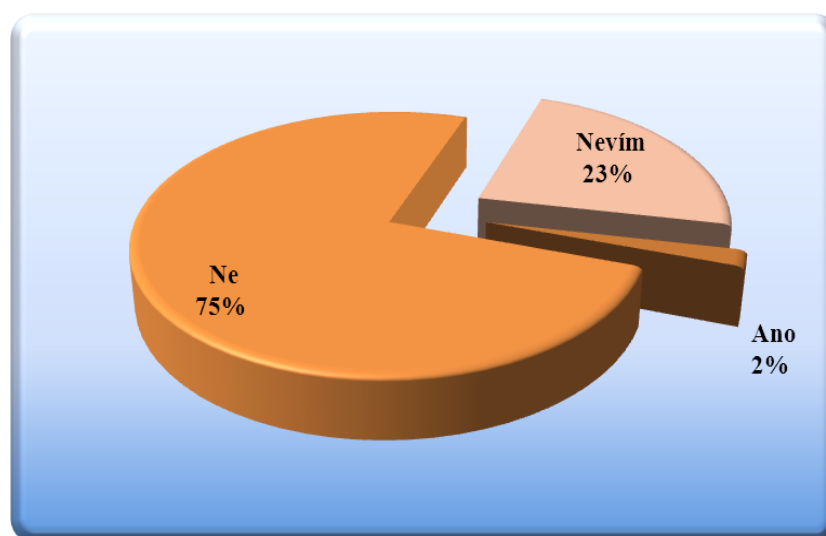
Názor seniorů na informovanost veřejnosti o problematice násilí páchaném právě na nich, byl zjišťován otázkou č. 7. Více než polovina všech dotázaných 55%, považuje informovanost veřejnosti za nedostatečnou a v dotazníku tuto skutečnost vyjádřila odpovědí „ne“. Odpověď „ano“ využilo 24 respondentů (16%). Poslední skupinu tvoří 44 respondentů, kteří nedokázali tuto otázku posoudit, a proto uvedli odpověď „nevím“.

Odpověď č. 8

Myslíte si, že je násilí na seniorech ve společnosti dostatečně trestáno?

Tabulka 5: *Názor seniorů na represí problematiku násilí na seniorech*

Odpovědi respondentů	Absolutní četnost	Relativní četnost
Ano	3	2%
Ne	114	75%
Nevím	35	23%
Celkem	152	100%

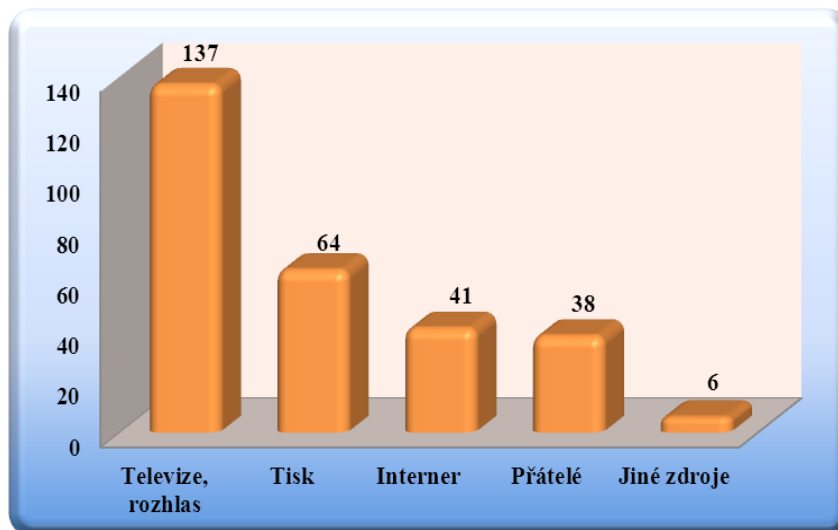

Graf 8: *Názor seniorů na represí problematiku násilí na seniorech*

Z výše uvedených výsledků je patrné, že většina seniorů si myslí, že problematika násilí páchaného na seniorech je společností nedostatečně trestána. Celých 75 % respondentů (114 odpovědí) svou odpověď vyjádřilo slovem „ne“. Pouze 3 senioři, tedy pouhá 2%, považují represivní postih násilného chování k seniorům za dostatečný a 23% respondentů nedokázalo tuto otázku posoudit, a proto využili odpovědi „nevím“.

Otázka č. 9

Z jakého zdroje nejčastěji získáváte informace o násilí páchaném na seniorech?

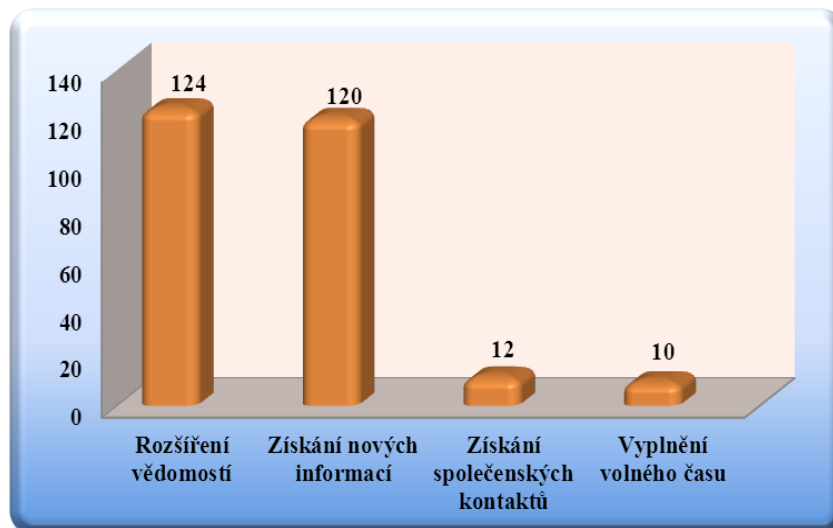

Graf 9: Zdroje, ze kterých senioři čerpají informace o násilí páchaném na nich

U otázky č. 9 dostali senioři možnost vybrat více odpovědí, vzhledem ke skutečnosti, že lze předpokládat využití více informačních zdrojů současně. Podle očekávání nejčastější zdroj informací pro seniory představují média, především televize či rozhlas a to pro 137 seniorů. Další skupinu tvoří 64 respondentů, kteří se informace dočítají v různém tisku. Pro 41 dotázaných je zdrojem informací internet a 38 seniorů se o problematice násilí páchaného na seniorech dozvídá od svých přátel. I u této otázky měli respondenti možnost uvést i jiné zdroje, ze kterých získávají informace. Této možnosti využilo pouze 6 respondentů a všichni zmínili různé letáky a brožury.

Otázka č. 10

Z jakého důvodu jste se přihlásil(a) do programu Městské policie Brno „Senior akademie“?

Graf 10: Důvod, který seniory vedl k tomu, aby se přihlásili do Senior akademie

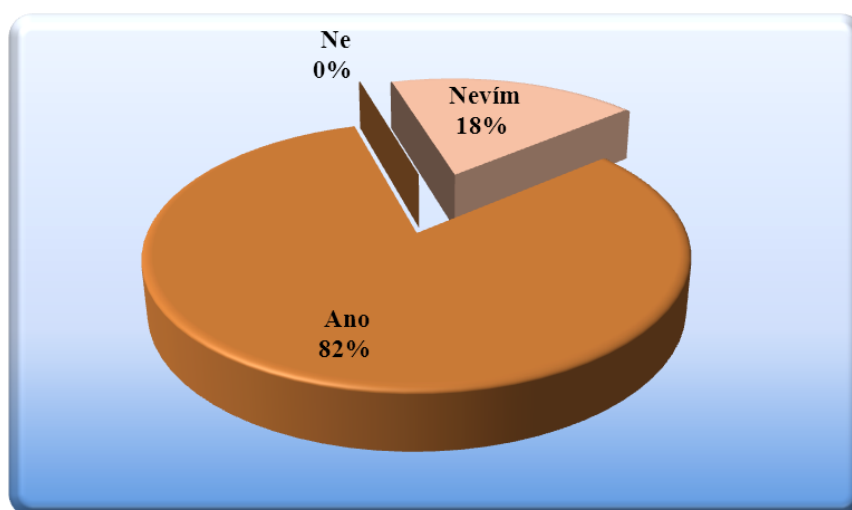
Tato otázka měla zjistit, jaká očekávání senioři měli, když se do programu Senior akademie přihlásili. I v tomto případě mohli uvést více než jednu odpověď. Jak je z grafického znázornění patrné, většina seniorů se do tohoto preventivního projektu přihlásila především z důvodu rozšíření svých dosavadních vědomostí, což uvedlo 124 respondentů a téměř stejný počet 120 uvedlo jako důvod, proč navštěvují Senior akademii, získání nových informací. Společenské kontakty hledalo pouze 12 z celkového počtu dotázaných a 10 seniorů chtělo vyplnit svůj volný čas.

Otázka č. 11

Myslíte si, že po absolvování „Senior Akademie“ dokážete lépe čelit hrozícím rizikům a případnému nebezpečí?

Tabulka 6: Hodnocení seniorů, zda dokáží znalosti získané studiem Senior akademie využít v běžném životě

Odpovědi respondentů	Absolutní četnost	Relativní četnost
Ano	124	82%
Ne	0	0%
Nevím	28	18%
Celkem	152	100%

Graf 11: Hodnocení seniorů, zda dokáží znalosti získané studiem Senior akademie využít v běžném životě

Odpovědi k otázce č. 11 měli senioři zhodnotit svá očekávání od absolvování preventivního programu Senior akademie. Zda si myslí, že nabyté znalosti a vědomosti, dokáží využít v praktickém životě k tomu, aby se ubránili případnému nebezpečí nebo různým nástrahám, které na ně mohou útočit. Drtivá většina respondentů, 82 procent, je přesvědčena o tom, že absolvování preventivně vzdělávacího programu je pro jejich život přínosem. Záporně se k této otázce nevyjádřil ani jeden ze seniorů. Zbýlých 18% dotázaných odpovědělo, že neví.

Otázka č. 12

Doporučil(a) byste tento (Senior Akademie) nebo obdobný preventivní program i jiným seniorům?

Tabulka 7: Doporučení seniorů k absolvování preventivního programu

Odpovědi respondentů	Absolutní četnost	Relativní četnost
Ano	152	100%
Ne	0	0%
Nevím	0	0%
Celkem	152	100%

Na tuto otázku všech 152 dotázaných seniorů, tedy celých 100% odpovědělo „ano“. I když tato otázka byla uzavřená a škála možných odpovědí byla předem stanovena, někteří senioři cítili potřebu krátkou odpověď doplnit vlastním vyjádřením: „*Ano - dělám to stále. Oslovuji své známé i rodinu.*“

„*Ano – z mnoha velmi praktických důvodů.*“

„*Ano !!! SUPER POUČNÉ!!!*“

„*Ano, o tomto programu jsem podávala info na schůzích našeho Klubu důchodců UNOB, a individuálně známým.*“⁷⁵

Z toho lze tedy usuzovat, že preventivní programy tohoto charakteru, představují pro seniory značný přínos. To dokazují i odpovědi na předešlou otázku, kdy sami senioři hodnotí Senior Akademii jako přínosnou pro jejich praktický život.

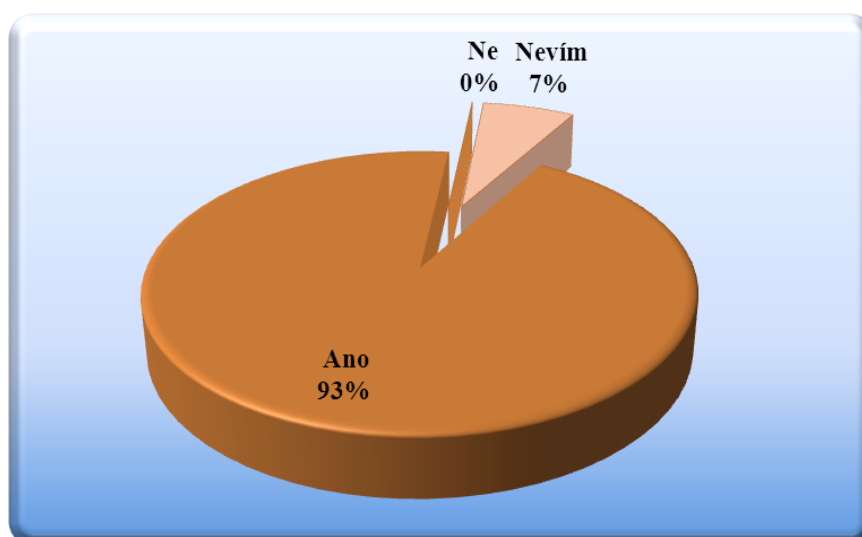
⁷⁵ Odpovědi seniorů, vlastní dotazníkové šetření

Otázka č. 13

Myslíte si, že preventivně – vzdělávací programy pro seniory (např. Senior Akademie) jsou přínosem v boji proti násilí páchanému na seniorech?

Tabulka 8: *Názor seniorů, na přínos preventivních programů při řešení problematiky násilí páchaného právě na seniorech*

Odpovědi respondentů	Absolutní četnost	Relativní četnost
Ano	142	93%
Ne	0	0%
Nevím	10	7%
Celkem	152	100%

Graf 11: *Názor seniorů, na přínos preventivních programů při řešení problematiky násilí páchaného právě na seniorech*

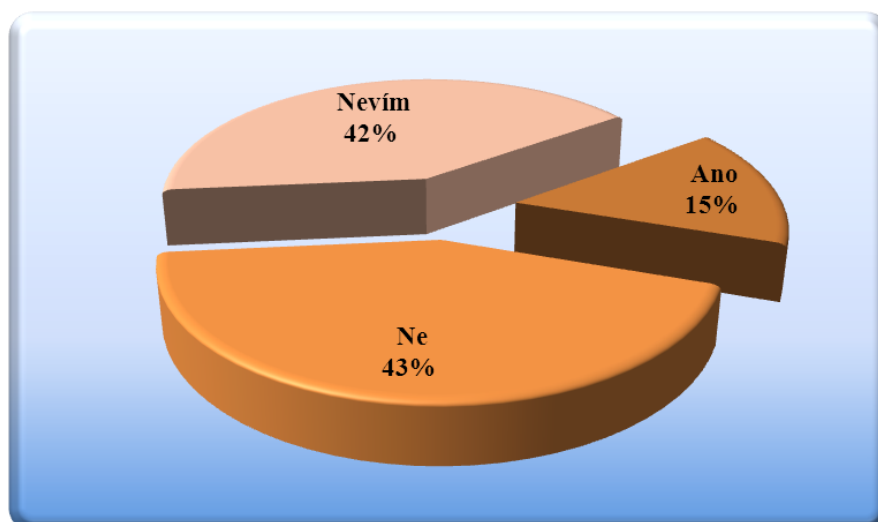
Z výsledků odpovědí k této otázce lze usuzovat na skutečnost, že samotní senioři považují prevenci za velmi důležitý faktor v boji s násilím, které je pácháno právě na jejich sociální skupině. Téměř všichni (93% odpovědí) z dotázaných se totiž domnívají, že preventivně – vzdělávací programy typu „Senior Akademie“ jsou přínosné. Odpověď „nevím“ uvedlo 10 seniorů a zápornou odpověď nevyužil ani jeden z respondentů.

Otázka č. 14

Myslíte si, že je prevence problematiky násilí páchaného na seniorech dostatečná?

Tabulka 9: *Názor seniorů na dostatečnost prevence v oblasti násilí páchaného na seniorech*

Odpovědi respondentů	Absolutní četnost	Relativní četnost
Ano	23	15%
Ne	66	43%
Nevím	63	42%
Celkem	152	100%

Graf 12: *Názor seniorů na dostatečnost prevence v oblasti násilí páchaného na seniorech*

Ač z výsledků k předešlým otázkám jednoznačně vyplývá, že prevence je v oblasti problematiky násilí páchaného na seniorech, i z pohledu samotných seniorů, velmi důležitým a přínosným faktorem, vyhodnocení poslední otázky ukazuje naopak na skutečnost, že prevence je stále nedostatečná. Usuzuje tak 43% respondentů, kteří odpovídali na otázku č. 14. Pouze 23 oslovených (15% odpovědí) se domnívá, že prevence násilí páchaného na seniorech je dostatečná. Poslední skupinu, která se k této otázce vyjadřovala, tvoří senioři, kteří nevěděli, zda se mají přiklonit ke kladné či záporné odpovědi a proto zvolili neutrální odpověď „nevím“.

Ověření hypotéz

Výzkum byl zaměřen na zjištění stavu problematiky násilí páchaného na seniorech z pohledu samotných seniorů. Pomocí vyhodnocených dotazníků můžeme ověřit platnost stanovených hypotéz.

Hypotéza H₁: Většina seniorů má povědomí o problematice násilí páchaném na seniorech a dokáže si pod tímto pojmem představit konkrétní formu i příčinu vzniku násilí.

K ověření této hypotézy byly vztaženy otázky č. 1, 2 a 3 dotazníkového šetření. Vyhodnocením odpovědí respondentů bylo zjištěno, že většina seniorů má přehled o problematice násilí páchaném na jejich věkové skupině a dokáže hovořit o konkrétních formách násilí, příčinách, které seniory staví do role obětí a většina dotázaných dokázala pojmenovat i osobu nejčastějšího násilníka. Z výsledků je patrné, že převládá většinová hodnota znalostí problematiky ze strany seniorů.

Hypotéza H₁ byla potvrzena.

Hypotéza H₂: Počet seniorů, kteří se nestali obětí násilného jednání výrazně převyšuje počet seniorů, kteří se obětí násilí stali.

K ověření hypotézy č. 2 byly stanoveny otázky č. 4 a 5. Z vyhodnocených odpovědí vyplynulo, že ve většině případů senioři nemají vlastní zkušenost s násilím a většina z nich také uvedla, že pokud by na nich násilí pácháno bylo, určitě by se s tímto problémem někomu svěřili. Uvedené výsledky prezentují, že většina seniorů se nestala obětí násilného jednání.

Hypotéza H₂ byla potvrzena.

Hypotéza H₃: Informovanost veřejnosti o násilí na seniorech a prevence je dostatečná.

K ověření hypotézy č. 3 se vztahují otázky č. 6, 7, 8, 9, 14. Z vyhodnocených odpovědí je patrné, že sami senioři považují informace o násilí, které se veřejnosti dostávají nejčastěji prostřednictvím médií, za zcela nedostačující, stejně tak jako oblast

prevence této problematiky. Z vyhodnocených výsledků je zřejmé, že senioři považují informovanost veřejnosti i prevenci v oblasti násilí vůči seniorům za nedostatečné.

Hypotéza H₃ byla vyvrácena.

Hypotéza H₄: Většina seniorů, která prošla preventivně – vzdělávacím projektem dokáže získané znalosti uplatnit v běžném životě.

K ověření této hypotézy se vztahují otázky č. 10, 11, 12, 13. Výsledky ukazují, že téměř všichni senioři považují preventivní projekty za přínosné pro zvýšení svého bezpečí v osobním životě a doporučili by absolvování takových programů i dalším seniorům.

Hypotéza H₄ byla potvrzena.

Interpretace výsledků šetření

Z vyhodnocených výsledků provedeného šetření vyplývá, že většina seniorů povědomí o problematice násilí vůči jejich věkové skupině má. Velice pozitivně lze hodnotit zjištění, že ve většině případů se senioři s násilím setkali pouze v teoretické rovině, tedy jen několik z nich přiznalo, že má vlastní zkušenost s násilím vůči své osobě. Nejčastěji se o těchto patologických jevech senioři doslechnou z médií, ale obecně hodnotí informovanost veřejnosti za krajně nedostatečnou. Velmi pozitivně vnímají senioři oblast prevence, která je zaměřena na předcházení a eliminaci projevů násilí. Považují ji za jeden z důležitých prvků v boji s tímto protiprávním jednáním. I když i v této oblasti pocítují určité nedostatky, především co se týče nedostatečné informovanosti o konání různých besed a programů na toto téma. Naopak preventivně -vzdělávací program Senior akademie považují za přínosný především v tom, že oni sami se aktivně podílejí na budování vlastního bezpečí. Získané informace a rady dokáží v praktickém životě využít a snížit tak riziko ohrožení své osoby nebo svých blízkých.

ZÁVĚR

Cílem bakalářské práce na téma „Násilí na seniorech a krizové životní situace, jejich východiska“ bylo zamyslet se nad touto problematikou a nastínit možná východiska, která by směřovala ke zlepšení při řešení tohoto fenoménu dnešní doby.

V teoretické části jsem se snažila objasnit základní pojmy, které se stáří a násilím vůči seniorům úzce souvisejí. Pro pochopení celé problematiky bylo důležité popsat především samotné období stáří, změny, ke kterým v důsledku stárnutí organismu dochází a které významným způsobem život seniorů ovlivňují. Dále jsem specifikovala pojmy jako násilí, špatné zacházení se seniory, rozebrala jsem problematiku domácího násilí, ale i násilí institucionalizované nebo páchané rodinnými pečovateli. Považovala jsem za důležité zmínit také obecnou kriminalitu, která ve formě krádeží, loupeží a podvodů staré lidi ve zvýšené míře ohrožuje. V této části práce jsem se zabývala také oblastí pomoci a prevence tohoto patologického jednání. Představila jsem preventivní programy Městské policie Brno, které se zaměřují na seniory a které se významným způsobem podílejí na zlepšování situace v oblasti bezpečnosti seniorů, což vyplynulo i ze samotného výzkumného šetření mezi seniory.

Praktickou část jsem zaměřila na výzkumné dotazníkové šetření, které bylo provedeno mezi seniory – posluchači preventivně vzdělávacího programu MP Brno. Cílem tohoto šetření bylo potvrdit či vyvrátit stanovené hypotézy a následně odpovědět na cílové otázky vytyčené v úvodu bakalářské práce.

Odpovědi seniorů v dotazníkovém šetření jsou určitým vodítkem dalšího řešení problematiky násilí páchaného na seniorech. Jde především o zajištění rozsáhlejší informovanosti veřejnosti jak o případech násilí, tak o možnostech pomoci a především prevenci, kterou lze považovat za základní krok v předcházení tomuto patologickému jevu. Jakékoliv násilí nesmí být ve společnosti tolerováno, o to více násilí, které je pácháno na těch slabších, což bezesporu seniory jsou. V případě zjištění takového jednání je důležitá také legislativa, jejímž úkolem je pachatele protiprávního jednání postihnout. Z výše uvedeného vyplývá, že při řešení této problematiky je třeba kombinovat informovanost veřejnosti, prevenci i represí a především musí být zainteresována celá společnost. Jen tak budou moci seniory prožít klidné, spokojené a bezpečné stáří, které si určitě zaslouží. Myslím si, že to je v zájmu nás všech, protože i my jednou budeme staří.

Souvislost bakalářské práce se studijním oborem Sociální pedagogika spatřuji především v tom, že jde o práci s lidmi. Práce je zaměřena na pomoc lidem jedné vrstevnické skupiny v těžkých životních situacích, na ochranu před rizikovými vlivy, kterými jsou v dnešní společnosti ohrožováni. Jako možné východisko tohoto problému je uváděna prevence, což je jedna ze základních funkcí sociální pedagogiky. K řešení problematiky násilí páchaného na seniorech je třeba zvýšit informovanost veřejnosti, změnit celospolečenský pohled na populaci seniorů a především zapojit i samotné seniory do budování vlastního bezpečí, k čemuž mohou sloužit např. preventivně - vzdělávací programy pro seniory.

V průběhu zpracování bakalářské práce jsem získala mnoho nových informací a poznatků o této problematice, které mohu využít i v běžném životě. Věřím, že i pro samotné seniory by práce mohla být informačním zdrojem, jak se postavit k zajištění vlastního bezpečí. V neposlední řadě, by především výsledky šetření, mohly sloužit jako zpětná vazba pracovníkům Odboru prevence Městské policie Brno při jejich záslužné práci se seniory.

RESUMÉ

Bakalářská práce na téma „Násilí na seniorech a krizové životní situace, jejich východiska“ je pro lepší přehlednost rozdělena do pěti kapitol. První kapitola se věnovala konečnému období ontogenetického vývoje člověka – stáří a stárnutí. Vzhledem k tématu práce bylo nutné nejprve vysvětlit některé pojmy a přiblížit změny a zákonitosti, které s sebou stáří přináší. Mnohé z nich totiž významným způsobem ovlivňují život seniorů. Zhoršující se pohyblivost, motorika, nebo postupné oslabování sluchu a zraku starého člověka, to jsou faktory, které mohou dokonce seniora zařadit do kategorie potenciální oběti nějakého protiprávního jednání. Pachatelé velmi často právě těchto handicapů stáří zneužívají.

Druhá kapitola popisuje krizové životní situace v životě seniorů. Stáří s sebou nepřináší pouze změny v oblasti psychické nebo fyzické. I ve stáří se střídají období radosti, starostí i smutku. Určitě existuje celá řada situací, které lze považovat za zásadní nebo přelomové v životě člověka. Zcela jistě sem patří odchod do důchodu, což pro seniora představuje úplně nové společenské postavení. Ztráta životního partnera nebo blízké osoby je další krizovou fází ovlivňující život seniora. Dalším zlomovým okamžikem pro seniora může být zhoršení zdravotního stavu, kterému je v této kapitole věnována také pozornost. Zhoršená soběstačnost nebo úplná závislost na druhé osobě, představuje pro některé seniory značnou psychickou zátěž. Nesoběstačnost starého člověka může být jedním z důvodů přestěhování seniora ze svého dosavadního bydliště. Jak je obecně známo, staří lidé opuštění místa, kde prožili většinu svého života, snášejí velmi špatně, adaptace na nové prostředí je pro ně velmi náročná. Proto lze stěhování považovat také za velmi stresující až krizovou situaci v životě seniorů.

Třetí kapitola je obsahově zaměřena na problematiku násilí a kriminality páchané na nejstarší populační skupině. Jsou zde shrnuty formy a specifika domácího násilí obecně, je popsána osobnost oběti i pachatele tohoto patologického jevu. Pozornost je ale věnována především domácímu násilí páchanému na seniorech, kdy tito musejí snášet urážky, ponižování, materiální vydírání nebo i fyzické ubližování ze strany těch nejbližších. Specifickou formou domácího násilí je špatné zacházení se seniory, při péči o ně v nemoci nebo jejich nesoběstačnosti, ze strany pečovatele z řad rodinných příslušníků. Násilí vůči seniorům se bohužel dopouštějí i profesionální pečovatelé a pracovníci zdravotnických zařízení a ústavů s pečovatelskou službou. Nemalou měrou ohrožuje seniory také obecná kriminalita. V kapitole jsou zmíněny již notoricky známé,

avšak stále účinné, triky zlodějů a podvodníků, které k oklamání starých lidí používají. Jsou zde také uvedeny některé rady a doporučení policie, jak se chovat, co dělat nebo čeho se vyvarovat, aby se lidé a především senioři nestali obětí protiprávního jednání.

Čtvrtá kapitola nastiňuje možné cesty, východiska problematiky násilí páchaného na seniorech. Jde především o prevenci kriminality, tedy předcházení nebezpečným situacím a rizikům. Jsou zde prezentovány konkrétní preventivní projekty Městské policie Brno určené seniorům. Jedná se o projekt Řetízek, kdy strážníci montují tento bezpečnostní prvek na domovní dveře v bytech seniorů. Pro osaměle žijící nebo handicapované osoby je určen projekt Centrum tísňového signálu, kdy si v případě zdravotních potíží může senior pomocí tlačítka přivolat pomoc. Preventivně vzdělávací projekt Senior akademie je určen seniorům, kteří nechtějí jen pasivně sedět a čekat na pomoc jiných, ale sami se chtějí zapojit do budování vlastního bezpečí. V neposlední řadě jsou seniorům určeny i besedy se strážníky.

Poslední kapitola popisuje empirický výzkum, který byl proveden formou dotazníkového šetření mezi seniory – absolventy preventivního projektu Senior akademie. Cílem bylo získat pohled samotných seniorů jak na problematiku násilí páchaného na jejich populaci, tak na prevenci tohoto patologického jevu. Vyhodnocením výsledků empirického výzkumu byly potvrzeny nebo vyvráceny stanovené hypotézy, pomocí nichž byly zodpovězeny cílové otázky bakalářské práce, vytyčené v jejím úvodu.

ANOTACE

Bakalářská práce je zaměřena na problematiku násilí páchaného na seniorech a možná východiska. Práce je rozdělena do pěti kapitol, které jednotlivě pojednávají o stáří, problematice domácího a institucionalizovaného násilí, obecné kriminalitě páchané na seniorech i o prevenci kriminality. Součástí bakalářské práce je i dotazníkový výzkum zaměřený na násilí páchané na seniorech a oblast prevence.

Klíčová slova:

Domácí násilí, institucionalizované násilí, městská policie, násilí, oběť, pachatel, policie, prevence, preventivní projekty, senior.

ANNOTATION

The thesis is focused on the issue of violence against the elderly and possible solutions. The thesis is divided into five chapters that deal individually with old age, the issue of domestic violence and institutionalized violence, generally crime against seniors and prevention. The work also includes a questionnaire research on violence against the elderly and prevention.

Keywords:

Domestic violence, institutionalized violence, municipal police, violence, the victim, offender, police, prevention, prevention projects, senior.

SEZNAM POUŽITÝCH PRAMENŮ A LITERATURY

Právní předpisy:

Zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod

Zákon č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky

Zákon č. 553/1991 Sb., o obecní policii

Knižní publikace:

1. BAKOŠOVÁ, L. a kol. *Teórie sociálnej pedagogiky. Edukačné, sociálne a komunikačné aspekty*. 1.vyd. Bratislava: SPS SAV, 2011, ISBN 978-80-970675-0-2
2. DOŇKOVÁ, O., NOVOTNÝ, S., J. *Vývojová psychologie pro sociální pedagogy*. Brno: IMS, 2009
3. HAŠKOVCOVÁ, H. *Fenomén stáří*. 1.vyd. Praha: Panorama, 1990, ISBN 80-7038-158-2
4. HOLMEROVÁ, I. a kol. *Vybrané kapitoly z gerontologie*. Praha: Gerontologické centrum, 2007, ISBN 974-80-254-0179-8
5. KUBALČÍKOVÁ, K. *Expertíza pro cílovou skupinu „Senioři“*. Katedra sociální politiky a sociální práce FSS MU, Brno, 2006
6. LANGMEIER, J., KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie*. 2.vyd. Praha: Grada, 2006, ISBN 80-247-1284-9
7. MÁROVÁ, Z. *Být babičkou a mít babičku*. 1.vyd. Praha: SPN, 1985, ISBN neuvedeno
8. MARTINKOVÁ, M. A KOL. *Špatné zacházení s osobami pokročilého věku – se zvláštním zřetelem k domácímu násilí*. Institut pro kriminologii a sociální prevenci. Praha: 2009, ISBN 978-80-7338-087-8
9. NOVOTNÝ, I., HRUŠKA, M. *Biologie člověka pro gymnázia*. 4. vyd. Praha: Fortuna, 2007, ISBN 978-80-7373-007-9

10. PACOVSKÝ, V. *O stárnutí a stáří*. Praha: Avicenum, 1990, ISBN 80-201-0076-8
11. RABUŠIC, L. *Česká společnost stárne*. FF MU v Brně, 1.vyd. Georgetown, 1995, ISBN 80-210-1155-6
12. RADVAN, E., VAVŘÍK, M. *Metodika psaní odborného textu a výzkum v sociálních vědách*. Brno: IMS, 2009
13. TANSKÁ, N. *Proč jdeme mladým na nervy*. Praha: MOTTO, 2001, ISBN 80-7246-098-6
14. TOŠNEROVÁ, T. *Ageismus, průvodce stereotypy a mýty o stáří*. Praha: Ústav lékařské etiky 3. LF UK a FNKV Praha, 2002, ISBN 80-238-9506-0
15. TOŠNEROVÁ, T. *Špatné zacházení se seniory a násilí v rodině*. Průvodce pro zdravotníky a profesionální pečovatele. Ústav lékařské etiky 3. LF UK Praha: 2002
16. TVAROH, F. *Všichni stárneme*. Praha: Avicenum, 1983, ISBN neuvedeno
17. VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie*. Praha: Portál, 2000, ISBN 80-7178-308-0
18. VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. 3.vyd. Praha: Portál, 2004, ISBN 80-85858-70-3
19. VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie II. Dospělost a stáří*. Praha: Karolinum, 2007, ISBN 978-80-246-1318-5
20. VETEŠNÍK, P., JEMELKA, L. *Zákon o obecní policii: komentář*. 1.vyd. Praha: C. H. Beck, 2009

Jiné tištěné zdroje:

VARGOVÁ, B. a kol. *Od dobrého úmyslu k dobré spolupráci – manuál pro efektivní interdisciplinární spolupráci v případech domácího násilí*. ROSA: 2006

Internetové zdroje:

<http://www.brno.cz/>

<http://www.domacinasili.cz/ohrozene-osoby/seniory/>

<http://domaci-nasili-seniori.sije.cz/projevy.php/>

<http://encyklopedie.seznam.cz/heslo/530275-nasili/>

<http://www.gema.gerontocentrum.cz/spatnedoma.html/>

<http://www.ic-brno.cz/formy-domaciho-nasili/>

<http://www.domacinasili.cz/nasilne-osoby/zatim-vime-vic-o-ohrozenych-osobach/>

<http://www.idtbrno.cz/domaci-nasili-vceskem-pravu/>

<http://www.mpb.cz/pro-seniory/besedy-pro-seniory/>

<http://www.mpb.cz/pro-seniory/centrum-tisnoveho-signalu/>

<http://www.mpb.cz/pro-seniory/retizek/>

<http://www.mpb.cz/pro-seniory/senior-akademie/>

<http://www.mpb.cz/pro-seniory/senior-linka-bezpeci/>

<http://www.mpb.cz/tiskove-zpravy/prehled-udalosti-ze-dne-13-cervence-2011/>

<http://www.mpb.cz/tiskove-zpravy/prehled-udalosti-ze-dne-21-listopadu-2011/>

<http://www.mpsv.cz/cs/2856/>

<http://www.mpsv.cz/cs/5045/>

http://www.mpsv.cz/files/clanky/2125/koncepce_rodina.pdf/

<http://www.novinky.cz/krimi/258510-obalku-s-penezi-hodila-seniorka-nezname-zene-z-balkonu/>

<http://www.policie.cz/>

<http://www.policie.cz/clanek/podvody-na-seniorech.aspx/>

<http://www.zivot90.cz/4-socialni-sluzby/14-senior-telefon-telefonicka-krizova-pomoc/>

SEZNAM GRAFŮ

Graf 1: Nejčastější formy násilí páchaného na seniorech

Graf 2: Hlavní důvody proč se senioři stávají terčem násilí

Graf 3: Nejčastější agresori násilí vůči seniorům

Graf 4: Osobní zkušenost seniorů s násilím

Graf 5: Postoj seniorů k tomu, zda by se svěřili, pokud by na nich bylo pácháno násilí

Graf 6: Povědomí seniorů o tom, kam se obrátit o pomoc v případě aktivního násilí

Graf 7: Názor seniorů na informovanost veřejnosti o problematice násilí

Graf 8: Názor seniorů na represí problematiky násilí na seniorech

Graf 9: Zdroje, ze kterých senioři čerpají informace o násilí páchaném na nich

Graf 10: Důvod, který seniory vedl k tomu, aby se přihlásili do Senior akademie

Graf 11: Hodnocení seniorů, zda dokáží znalosti získané studiem Senior akademie
zužítkovat v běžném životě

Graf 12: Názor seniorů na dostatečnost prevence v oblasti násilí páchaného na
seniorech

SEZNAM TABULEK

Tabulka 1: Osobní zkušenost seniorů s násilím

Tabulka 2: Postoj seniorů k tomu, zda by se svěřili, pokud by na nich bylo pácháno násilí

Tabulka 3: Povědomí seniorů o tom, kam se obrátit o pomoc v případě aktivního násilí

Tabulka 4: Názor seniorů na informovanost veřejnosti o problematice násilí

Tabulka 5: Názor seniorů na represi problematiky násilí na seniorech

Tabulka 6: Hodnocení seniorů, zda dokáží znalosti získané studiem Senior akademie zužitkovat v běžném životě

Tabulka 7: Doporučení seniorů k absolvování preventivního programu

Tabulka 8: Názor seniorů, na přínos preventivních programů při řešení problematiky násilí páchaného právě na seniorech

Příloha č. 1

Vážení respondenti,

dovoluji si Vás oslovit s žádostí o vyplnění dotazníku zaměřeného na problematiku násilí páchaného na seniorech. Dotazník je zcela anonymní a bude součástí výzkumu, který provádím v rámci své bakalářské práce na téma: „Násilí na seniorech, krizové životní situace a jejich východiska.“

Své odpovědi, prosím vyznačte křížkem do uvedených čtverečků, případně stručně napište na linku.

Děkuji za spolupráci.

Martina Fröhlichová

DOTAZNÍK

zaměřený na problematiku násilí páchaného na seniorech

Pohlaví respondenta(ky):

- Žena
- Muž

Věk respondenta(ky):

- 60 – 69 let
- 70 – 79 let
- 80 a více let

1. Co si představíte pod pojmem „násilí páchané na seniorech“?
Uveďte (stručně): _____

2. Co přispívá, dle Vašeho názoru k tomu, že se senioři často stávají terčem násilí?
- Důvěřivost seniorů
 - Neúcta ke stáří
 - Horší fyzická kondice seniorů
 - Negativní vnímání seniorů ve společnosti
 - Špatná výchova mladé generace
 - Jiné (uveďte) _____
3. Kdo se, dle Vašeho názoru, nejčastěji dopouští násilí na seniorech?
- Manželé, partneři
 - Děti, vnoučata
 - Personál ve zdravotnických zařízeních
 - Cizí osoby
 - Jiné (uveďte) _____
4. Máte osobní zkušenost s násilím páchaným na seniorech?
- Ano (uveďte projev násilí) _____
 - Ne
5. Svěřil(a) byste se někomu, pokud by na Vás bylo pácháno násilí?
- Ano (uveďte komu) _____
 - Ne
6. Víte na koho se obrátit (organizace, linka apod.) v případě zjištění aktivního násilí?
- Ano (uveďte) _____
 - Ne
7. Myslíte si, že je veřejnost dostatečně informována o násilí páchaném na seniorech?
- Ano
 - Ne
 - Nevím (nedokážu posoudit)

8. Myslíte si, že je násilí na seniorech ve společnosti dostatečně trestáno?

- Ano
- Ne
- Nevím (nedokážu posoudit)

9. Z jakého zdroje nejčastěji získáváte informace o násilí páchaném na seniorech?

- Televize, rozhlas
- Tisk
- Internet
- Přátelé
- Jiné zdroje (uveďte jaké) _____

10. Z jakého důvodu jste se přihlásil(a) do programu Městské policie Brno „Senior Akademie“?

- Získání společenských kontaktů
- Rozšíření vědomostí, dovedností
- Vyplnění volného času
- Získání nových informací
- Jiné (uveďte) _____

11. Myslíte si, že po absolvování „Senior Akademie“ dokážete lépe čelit hrozícím rizikům a případnému nebezpečí?

- Ano
- Ne
- Nevím

12. Doporučil(a) byste tento (Senior Akademie) nebo obdobný preventivní program i jiným seniorům?

- Ano
- Ne
- Nevím

13. Myslíte si, že preventivně – vzdělávací programy pro seniory (např. Senior Akademie) jsou přínosem v boji proti násilí páchanému na seniorech?

- Ano
- Ne
- Nevím (nedokážu posoudit)

14. Myslíte si, že je prevence problematiky násilí páchaného na seniorech dostatečná?

- Ano
- Ne
- Nevím (nedokážu posoudit)

Děkuji Vám za ochotu a čas věnovaný vyplnění dotazníku.

Martina Fröhlichová